

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra církevních dějin a literární historie

Tadeáš Fišera

**Skutečnost a mýty – fakta a literatura.
Husitský hrdina, válečník a hejtman Jan
Roháč z Dubé ve světle historie a
historických příběhů**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Eva Doležalová, Ph.D.

Praha 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 7. května 2019

Tadeáš Fišera

Bibliografická citace

Skutečnost a mýty – fakta a literatura. Husitský hrdina, válečník a hejtman Jan Roháč z Dubé ve světle historie a historických příběhů: bakalářská práce / Tadeáš Fišera; PhDr. Eva Doležalová Ph.D. -- Praha, 2019. -- 68 s.

Anotace

Jan Roháč z Dubé byl jedním z posledních husitských hejtmanů v zemích Koruny české, který se postavil na odpor proti císaři Zikmundovi. Jeho životní příběh se stal předmětem mnoha historických, literárních i uměleckých zpracování. Primárním cílem této práce však nebude další popis historických událostí přelomu 14. a 15. století, ale proměna obrazu husitského hejtmana Roháče z Dubé od konce jeho života (1437) až do počátku 21. století, tzv. druhý život. Do této kategorie patří nejen idealizace osobnosti Jana Roháče jako věrného Čecha a straníka radikálního křídla husitů, ale také obraz zkušeného válečníka účastnícího se řady velkých husitských bitev i Roháčova exemplární exekuce. Vedle historických narativních pramenů bude mezi informační zdroje práce patřit také historická beletrie, poezie, dobové písně, divadelní dramata i filmová zpracování, jako např. film natočený v roce 1947 režisérem Vladimírem Borským.

Klíčová slova

Jan Roháč z Dubé, husitská revoluce, historická tradice, druhý život, historiografie

Počet znaků (včetně mezer): 121 156

Abstract

Jan Roháč of Dubá was one of the last Hussite captains in the Lands of the Bohemian Crown, who rebelled against Holy Roman Emperor Sigismund of Luxembourg. The story of his life has become the subject matter for numerous historical and literary adaptations and other works of art. The primary objective of this thesis is not any further description of the historical events at the turn of the 15th century, but the description of changes in the second life of the Hussite captain's image from his death (1437) to the beginning of the 21st century. Not only does the idealization of Jan Roháč's personality as a loyal adherent to the radical Hussite right-wing Czech party line belong to this category but also the image of an experienced warrior participating in a series of Hussite battles and his exemplary execution are found in this section. In addition to the historical narrative sources, also fiction, poetry, period songs, theatre performances and film adaptations will be included in the thesis's background materials, for example a film made in 1947 by the director Vladimír Borský.

Keywords

Jan Roháč of Dubá, hussite revolution, historical tradition, second life, historiography

Poděkování

V první řadě bych chtěl nejvíce poděkovat paní doktorce Evě Doležalové, která i přes svou pracovní vytíženost našla čas a věnovala mi cenné rady, které mi posloužily ke zhotovení této práce. Chtěl bych jí také poděkovat za trpělivost, kterou se mnou po celou dobu psaní měla.

Dále bych rád poděkoval Mgr. Terezii Hlaváčkové, která mi velmi vstřícně poradila s kapitolou o filmu *Jan Roháče z Dubé*. Díky její práci v Národním filmovém archivu mi byly její rady velmi užitečné a přínosné.

V závěru patří obrovské díky mým kolegům a kamarádům z fakulty Janu Bartošíkovi, Františku Lejnarovi, Janu Menhardovi a Ondřeji Charvátovi, kteří mi po celé tři roky bakalářského studia byli nesmírnou motivací a oporou a jen těžko bych si studium na této škole dokázal představit bez nich. Obrovské díky také patří rodině.

Obsah

Úvod	7
1. Život husitského hejtmana	10
1.1 Jan Roháč z rodu pánů z Dubé	10
1.2 Roháčovo narození, mladá léta a královský odboj	11
1.3 „Setkání“ s Janem Husem	12
1.4 Začátek vojenské kariéry	13
1.5 Jan Roháč a nepokoje s Rožmberským rodem	14
1.6 Jan Roháč jako husitský hejtman	15
1.7 Bitva u Malešova a smrt Jana Žižky	15
1.8 Bitva na lipanských polích a začátek husitského radikálního konce ..	16
1.9 Roháčovy krutosti, vojenské neúspěchy a finálové odloučení	18
1.10 Výstavba Sionu a stoupající odpor vůči císaři Zikmundovi	20
1.11 Dobývání Sionu, zajetí Roháče a příjezd do Prahy	22
1.12 Roháčova věhlasná exekuce	25
2 Jan Roháč, Sion a skutečnost moderní doby	28
2.1 Výzkum na Hradě Sion doktorky Evy Jánské	28
2.2 Výzkum vnitřního hradu	28
2.3 Vojenské vybavení hradu	30
2.4 Předhradí	30
2.5 Výsledky a vyvracení mýtu o Sionu	31
2.6 Závěr výzkumu a porovnání historických pramenů se skutečností ..	31
3 Jan Roháč z Dubé v pojetí básníků, novelistů a dramatiků	34
3.1 Jan Roháč jako ideál české statečnosti a vzdoru	34
3.2 Josef Kajetán Tyl - <i>Svatba na Sioně</i>	35
3.3 Věnceslav Lipovský - <i>Pan Roháč z Dubé</i>	36
3.4 Josef Václav Frič - <i>Roháč z Dubé</i>	38
3.5 <i>Latinská píseň o Roháčovi</i>	39
3.6 Dílo Aloise Jiráska	42
4 Jan Roháč z Dubé v pojetí novodobých malířských umělců	45
4.1 Mikoláš Aleš a zobrazování Roháčovy osoby	45
4.2 Maroldovo panorama bitvy u Lipan	46
4.3 Alfons Mucha a Jan Roháč z Dubé	47
5 Jan Roháč z Dubé v sochařském umění	49
5.1 Roháčův skalní reliéf u obce Chlístovice	49
5.2 Socha Jana Roháče od Aloise Sopra	50
5.3 Socha Jana Roháče v Tábořském vojenském policejním velitelství ..	51
6 Český film <i>Jan Roháč z Dubé</i>	52
6.1 Představení filmu	52
6.2 Dobový kontext a komunistická propaganda	53
6.3 Filmová kritika	54
6.4 Role Otomara Korbeláře jako obraz ideálního husitského válečníka ..	55
6.5 Poselství filmu	56
6.6 Umělecká inspirace filmu	57
6.7 Historicko-vojenské provedení filmu	58
Závěr	61
Seznam použité bibliografie	64

Úvod

Cílem této bakalářské práce je podrobné zpracování proměny historického obrazu husitského hejtmana Jana Roháče z Dubé od jeho smrti (1437), až do počátku 21. století. Husitská epocha v naší zemi přinesla nespočet jmen, která vešla do historie jako všeobecně známá, některá ale částečně neprávem opomíjená. Husitským velikánům jako Jan Hus či Jan Žižka se historická odborná literatura, beletrie a výzkumy věnovaly do takové míry, že je v dnešní době komplikované zjistit, kdy se zejména beletristické a populárně naučné texty opírají o fakta a kdy jde o pouhou autorovu fikci. Vedle toho přinesla historie i další jména neméně významných lidských příběhů, která jsou svým osudem nanejvýš zajímavá a podnětná. Stejně tak je tomu s Roháčem z Dubé, o kterém zatím nevyšla samostatná monografie, která by přesněji zpracovala jeho životní příběh. Příspěvky o něm jsou velmi epizodického a stručného rázu. Velice často jsou totiž spojovány s ostatními výraznými osobnostmi a událostmi husitského hnutí. Díky příběhu heroické obrany Roháčova hradu Sion nebo jeho popravy přispěly významně tyto události k vybudování Roháčova obrazu jako posledního věrného husity a odpůrce římského císaře a českého krále Zikmunda Lucemburského. Husitství a jeho historické líčení, které se zejména pod vlivem díla Františka Palackého stalo vrcholnou érou českých dějin, dalo vyniknout závěrečné epizodě života Jana Roháče z Dubé. Přesto se ale mnoho historiků, kteří vytvářeli své práce v uplynulých dvou stoletích, opíralo o nepřesná data, mýty a fikce úzce spojené s osobou Roháče. Právě díky těmto dílům, která doposud nebyla korigována moderní literaturou, přežívají v obecném podvědomí literární klišé až do současnosti.

V první kapitole své práce jsem se věnoval představení Roháčovy osobnosti z hlediska historického. Snažil jsem se jeho život shrnout do jedné kapitoly, protože práce není soustředěna na prostý výčet historických faktů spjatých s jeho jménem a životním příběhem, nýbrž zejména na Roháčův „druhý život“. Jan Roháč velmi intenzivně zasáhl do vývoje husitské revoluce v českých zemích. Jeho osobnost je spjata zejména s hradem Sion, nacházející se v obci Chlístovice nedaleko Kutné Hory. Právě zde prožil Roháč léta, která ho pravděpodobně v historii proslavila nejvíce. Hrad byl v minulosti podroben doktorkou Evou Jánskou archeologickému výzkumu. Jeho závěry, které jsem do své práce zahrnul a detailně zpracoval, by sice zasloužily terénní revizi, ale ta není v dohledné době plánována ani zamýšlena. Probíhají pouze omezené dílčí výzkumy, jako např. povrchový průzkum palebných postavení obláhatelů Siónu

během dobývání v roce 1437.¹ Její výzkum posloužil k odhalení skutečnosti od mýtu. Jan Roháč se stal vděčným tématem v literárních tvorbách našich spisovatelů či dramatiků. Dostalo se mu takové cti, že jej svými štětcí vymalovali i přední čeští malíři, jako byl například Alfons Mucha či Mikoláš Aleš. Jeho vojenský život nám připomínají i kamenné skulptury, kterým jsem se své práci také pokusil věnovat. Ani z hlediska kinematografie nebyl tento husitský velikán opomenut. Roku 1947 byl český historický film obohacen o první celovečerní barevný snímek nesoucí jeho jméno „*Jan Roháč z Dubé*“².

U své práce jsem primárně vycházel z edic pramenů a sekundární literatury. Originální zdroje, jako např. originální dochování kronik či listin mi přístupné nebyly. Publikované a dostupné edice pramenů však obstojí i při moderní historické práci. Další odborné studie mi velmi pomáhaly k uvědomění problémů doby a k dostatečnému pochopení vyostřené politické situace v českých zemích v 1. polovině 15. století. Ke své práci jsem nejvýrazněji využíval knih Rudolfa Urbánka, Františka Lupínka, Petra Čorneje a Františka Šmahela. Rudolf Urbánek se ve své knize *Z husitského věku: výběr historických úvah a studií*³ podrobně věnuje nejvýznamnějším milníkům a osobnostem v dějinách husitství a detailně je pak rozebírá. Nutno podotknout, že se Urbánek snažil i o nástin Roháčova mladého života, jde však spíše o historické dedukce. Dílo Františka Lupínka s názvem *Jan Roháč z Dubé a hnutí husitské*⁴ je jedna z mála studií, která se zaobírá celým Roháčovým příběhem, od jeho narození až po jeho smrt. Mimo výčtu historických faktů je zde také několik kapitol věnovaných novodobému obrazu Jana Roháče, přežívajícím například v beletrii či dramatu. Využíval jsem také knihy Petra Čorneje, často jsem vycházel ze základní práce *Velké dějiny zemí Koruny české sv. V*⁵, popisující chronologicky události v českých zemích a také z knihy *Tajemství českých kronik*⁶, kde se profesor Čornej věnuje tajemnému mýtu spojeným s Roháčovou osobou. V samotném závěru mi dovoluje zmínit dílo předního českého husitologa

¹ KOSCELNÍK, KYPTA, SAVKOVÁ – Petr KOSCELNÍK, Jan KYPTA, Jarmila SAVKOVÁ: Dobývání hradu Siónu roku 1437. Povrchový průzkum palebných postavení obléhatelů. In: Archeologické rozhledy LXV – 2013, http://www.arup.cas.cz/wp-content/uploads/2010/11/AR3_LXV2013_pp449-660.pdf?fbclid=IwAR1moOaGsYbQU_GNm8v1dkFDDI3AujBI9ImoHBVS3TIC740ez-rqjWQXyTY, vyhledáno 3. 5. 2019.

² Jan Roháč z Dubé [film], režie: Vladimír Borský. ČSR: Československá filmová společnost 1947.

³ URBÁNEK 1957

⁴ LUPÍNEK 1937

⁵ ČORNEJ 2000

⁶ ČORNEJ 2003

Františka Šmahela. Z jeho čtyřdílného obsáhlého díla *Husitské revoluce* jsem nejméně využívám 3. díl *Husitské revoluce – kroniku válečných let*⁷, dále pak knižní titul *Husitské Čechy*⁸. Jeho knihy představují v současnosti nejmodernější a nejpřesnější závěry historického bádání o husitském období.

Stejně jako u řady dalších historických středověkých osobností, jsou také v případě Jana Roháče informace o jeho datu a místu narození, jeho dětství a mládí v podstatě nedohledatelné. Ty, které se objevují v literatuře, jsou většinou neověřitelné. Finální odboj na Sionu a Roháčova poprava byla velmi detailně zpracována v mnoha knihách a studiích, ale narození a mladá léta zcela chyběla. U mnoha autorů studií či knih se objevuje stížnost na nedostatečně dochované záznamy spjaté s počáteční fází jeho života. Tento deficit historických pramenů pro raný Roháčův život jsem pak potvrdil i ve své práci. I přesto jsem se snažil jen o prostý nástin jeho života, musel jsem se mnohdy uchýlit spíše k dedukcím, než k přesně dokumentovanému přehledu jeho životních etap.

Název pro svou práci jsem zvolil tak, aby neurčoval zcela jednostranný pohled na jeho osobnost. Jak jsem sám zjistil, skutečnost se od mýtického vyprávění spojeného s jeho osobou nadstandardně liší. Historická tradice jeho obraz proměnila v takové míře, že je mnohdy velmi těžké rozpoznat rozdíly mezi fikcí a skutečností.

⁷ ŠMAHEL 1996

⁸ ŠMAHEL 2001

1. Život husitského hejtmana

1.1 Jan Roháč z rodu pánů z Dubé

Jan Roháč z Dubé byl jednou z řady výrazných postav husitských bojovníků, která bývá historickou tradicí i narativními prameny často popisována jako osoba ryzího charakteru s pevným náboženským přesvědčením a která byla schopna dlouho vzdorovat císaři Zikmundovi Lucemburskému. Roháč z Dubé byl podle líčení dobových pramenů mužem silným, statečným a odvážným. Po celou dobu své dospělosti byl spojován s Janem Žižkou, který se patrně stal jeho celoživotním vzorem. Byli spjati nejen politickými a náboženskými názory, ale také rodinnými vazbami. W. W. Tomek ve své knize *Jan Žižka z Trocnova*⁹ píše, že Žižka musel být ještě před tím, než vstoupil do panské služby ženatý, popřípadě ovdovělý. Měl dceru Annu, která byla provdána za Ondřeje z Dubé. Nevíme přesně, kdy ke sňatku došlo, ale určitě to bylo před rokem 1424. Ondřej z Dubé, bude detailněji zmíněn o několik řádků níže, ale velice pravděpodobně byl potomkem některé z četných linií tohoto slavného panského rodu a byl dozajista spřízněn s Janem Roháčem, důvěrným přítelem Jana Žižky.¹⁰

Jan Roháč pocházel z rodu pánů z Dubé. Dnes víme, že se jednalo o větev starého panského rodu Benešoviců s erbovním znakem zavínuté bílé střely na červeném pozadí, dříve nepřesně nazývaného odřivous.¹¹ Tento rod byl ve středověku zaměňován s rodem Berků z Dubé, který měl ve znaku černé zkřížené ostrve na žlutém poli.¹² Omyl, který je znázorněn například na Alšových obrazech, kde má díky tomu Roháč na štítu vždy ostrev, je dosti matoucí. Malíř díky této záměně mátl diváky a dozajista tím ovlivnil i některé autory populárně-naučné literatury. V druhé polovině 14. století měl velký nárůst Roháčových předků za následek změnu erbovního znaku, přesněji, ze střely zavínuté se stala střela rohatá, a právě proto otec našeho Roháče užíval jména taktéž "Roháč z Dubé". Kromě změny erbu měl nárůst populace rodu i mnohem závažnější následky než jen změnu rodového znaku. Rozvětvení samozřejmě znamenalo i jistý majetkový úpadek rodu, protože došlo k rozdrobení rodového majetku, a tím také k finančnímu oslabení. Z Roháčových údajných předků vynikl zejména Václav

⁹ TOMEK 2014

¹⁰ Tamtéž s. 20

¹¹ JUŘÍK 2014, s. 14

¹² Tamtéž s. 41

z Dubé, v literatuře a pramenech známý Husův průvodce.¹³ Doprovázel jej společně s Janem z Chlumu do Kostnice.¹⁴ Tento předek Jana Roháče ve svém majetku držel hrad Lešno.¹⁵ Václav z Dubé či z Leštna byl již roku 1411 v Zikmundových službách, kde později vykonával funkci královského podkomořího.¹⁶

1.2 Roháčovo narození, mladá léta a královský odboj

Jednou z rodových tvrzí byla Libouň, ležící jižně od Vlašimi.¹⁷ Dle historika Rudolfa Urbánka by se mohlo jednat o Roháčovo bájně rodiště. O narození tohoto husitského hejtmana nemáme sebemenší záznam, proto je toto tvrzení pouhým odhadem. Najít místo Roháčova narození je stejně problematické a plné otazníků jako rok jeho narození. První písemná zpráva o Roháčově osobě se datuje do roku 1397.¹⁸ V tomto ohledu se můžeme domnívat, že mu bylo zhruba dvacet let a už v těchto letech se účastnil domácích nepokojů vůči králi Václavovi IV. v Posázaví. Oblast Posázaví zde zmiňují záměrným způsobem, protože jako byl Jan Žižka osobností jihočeskou, tak Roháčovým působištěm bylo střední Posázaví, zvláště pak jeho severní část, kde měli páni z Dubé své statky. Roháčovo narození můžeme podle této zprávy datovat někdy kolem roku 1380. Důležitou historickou událostí zůstává smrt jeho strýce Beneše, pána hradu na Leštně. Strýcovi synové se po jeho smrti o rodový majetek rozdělili. Drobné zděděné statky a zboží ležely povětšinou v širokém okruhu hradu Lešno, kdežto Roháčovo vlastnictví se orientovalo více na severozápad, kde přesahovalo na pravý břeh řeky Sázavy, zvláště směrem ke Kutné Hoře.¹⁹

Jak jsem výše uvedl, první zmínka o Roháčovi se datuje do roku 1397, kdy se objevuje v situaci, která pravděpodobně velmi ovlivnila jeho celoživotní vztah k Janu Husovi či Janu Žižkovi.²⁰ Jan Roháč byl členem jedné ze skupin královských zbojníků vůči panstvu, která přepadávala na cestách mezi Prahou a Benešovem a Prahou a Kutnou Horou. Pozoruhodným faktem je jeho vztah k jistému šlechtici, který se o něco dříve dostal do podobné situace. Tím šlechticem byl Ondřej Sokolík

¹³ URBÁNEK 1957, s. 179

¹⁴ VONKA 1937, s. 4

¹⁵ URBÁNEK 1957, s. 179

¹⁶ Z BŘEZOVÉ 1979, s. 337

¹⁷ URBÁNEK 1957, s. 179

¹⁸ MAREŠ 1878, s. 10

V popravčí knize je uvedeno pouze označení – „Roháč mlazší“, je tedy velmi možné, že Sedláčkovu tvrzení je pouhou dedukcí.

¹⁹ URBÁNEK 1957, s. 179 - 180

²⁰ Tamtéž s. 180

z Dubé, jehož erb taktéž zdobila zavinutá střela a i jeho jméno ho uvádělo v blízkou příbuzenskou spojitost s Roháčem. Dokonce se v moderní historiografii setkáváme s tvrzením, že mezi nimi šlo o přímý svazek bratrský. Důsledek interpretace této domněnky je velmi významný z hlediska budoucího formujícího se vztahu mezi Roháčem a Žižkou. Víme-li, že Sokolík patřil mezi pomocníky pana Jana Sokola z Lamberka, známého z pozdějších politických sporů mezi králem Václavem IV. a odbojnou panskou jednotou. Připojme k tomu fakt, že i mladý Roháč byl jedním ze společníků Jana Zoula z Ostředku²¹, který v Posázaví prováděl proti šlechtě stejný odboj jako Sokol z Lamberka, jenž své lapkovské výboje vykonával jižně od českomoravského pomezí. Můžeme ve výsledku společenství výše jmenovaných šlechticů se silničními lapky hledat podněty mnohem silnějšího rázu, než jen lehké výboje se silničním kořistěním. Tehdy se jednalo o lehké formy drobné domácí války, která byla i jiným váženým šlechticům první školou válečnou. Osud Roháčova přítele Zoula je nanejvýš dramatický, protože byl roku 1404 zajat a odsouzen k smrti oběšením. Sám Jan Hus jej doprovázel až na popraviště. Ať Roháč o této velké popravě slyšel nebo jí byl dokonce sám přítomen, byla to jedna z prvních cest, která ho naučila úctě k osobě Jana Husa. Je taktéž neuvěřitelné samotné provedení šibenice, která byla v prvním patře ověšena padesáti Zoulovými příslušníky a nad nimi byl v druhém patře popraven samotný Zoul. Tento scénář se stane velmi obdobným s podobou Roháčovy honosné exekuce.²²

1.3 „Setkání“ s Janem Husem

Pro možný osobní vztah těchto dvou můžu je nutno uvést dvě možnosti, které předložil profesor Rudolf Urbánek. Koupil-li si Jan Roháč roku 1416 na Novém Městě pražském dům, vystává tedy otázka, zdali nebyl Roháč v Praze ještě dříve a popřípadě zda nebyl, jako sám Žižka, jedním z účastníků při Husových obrodných kázáních v Betlémské kapli. Jde však o pouhý historický odhad.²³ Druhou možností zůstává nesmělá domněnka, kterou vyřkl jeden z předních znalců a genealogů August Sedláček, jenž v narážce kronikáře koncilu kostnického Ulricha Richentala hledal společně v přítomnosti Ondřeje z Dubé spíše jeho syna Roháče, který by mohl být koncilu také zúčastněn. Alespoň v tomto ohledu není vyloučeno, že Roháč do Kostnice

²¹ Nutno poznamenat, že se v odborné literatuře můžeme setkat i se jménem „Jan Zúl z Ostředku“, nepochybně jde však o jednu a tu samou osobu.

²² Tamtéž s. 180 - 181

²³ Tamtéž s. 181

doprovázel svého strýce Václava z Dubé, který byl koncilu osobně účasten. Pokud by Jan Roháč svého strýce do Kostnice skutečně doprovázel, lze předpokládat, že tento zážitek na něj hluboce zapůsobil a ovlivnil i jeho další politické a náboženské postoje.²⁴

1.4 Začátek vojenské kariéry

Roku 1411 byl společně se svým otcem Ondřejem na zboží v Chotýšanech. V zemských deskách²⁵ se dočítáme, že Roháčův otec odmítá zvod²⁶, který byl na Chotýšany učiněn. Vysvětlení se nám dostává z nálezů roku 1409, kdy Roháč chtěl po nedávné koupi Chotýšany opět prodat, ale prodej byl zrušen králem Václavem IV. Důvodem bylo neukončení sporu, který se vlekl již od roku 1394. Jednalo se o tzv. právo odúmrti, které mělo po právu připadnout králi, protože statky a zboží zemřelých šlechticů bez dědiců náležely vždy panovníkovi.²⁷ V zemských deskách pánové Vilém ze Zvířetic a Jan ze Švihova učinili rozhodnutí, že záznam o Chotýšanech pod Roháčovým vlastnictvím stále trvá a záměrné vymazání tohoto zápisu na rozkaz krále je zcela nepravdivé.²⁸ Díky této minulosti pravděpodobně upadl Jan Roháč roku 1409 v nepřízeň u krále Václava IV., která se však už v roce 1413 proměnila ve štědrú milost, jelikož mu bylo od krále uděleno chudé zboží v Krasoňovicích.²⁹ V tomto případě je také nutné zmínit dvorní soud z roku 1411, kde svého syna, našeho Roháče, zastupuje jeho otec Ondřej z Dubé. Lze to vykládat tak, že v tomto roce byl Roháč v českých zemích nepřítomen.³⁰

Chybějící doklady o Roháčově životě v Čechách snad mohou potvrzovat hypotézu o tom, že mohl v této době získávat – obdobně jako Jan Žižka – vojenské zkušenosti v cizích zemích. Jak jinak je možné si vysvětlit, že Roháč od dob husitských tažení oplýval nespočtem válečných zkušeností, který by se svou lapkovskou skupinou jen těžko mohl nasbírat. Jeho přítomnost ve vojenských službách bychom mohli zaznamenat v Polsku, ve válce proti Řádu německým rytířům. Tato válka by se mohla postarat o nespočetné doplnění taktických znalostí a vojenských zkušeností, které zde

²⁴ Tamtéž s. 181

Citaci Augusta Sedláčka se nepodařilo dohledat. Pravděpodobně jde o autorovu dedukci.

²⁵ EMLER 1872

²⁶ Tamtéž s. 58

Zvod je druhé stádium exekučního procesu.

²⁷ LUPÍNEK 1937, s. 8

²⁸ EMLER 1872, s. 58

²⁹ LUPÍNEK 1937, s. 8

³⁰ URBÁNEK 1957, s. 181

Roháč získal. Potom by dávalo smysl i to, že se Roháč sám hned od počátku husitských válek ocitnul vedle Žižky na předních významných místech.³¹

Vše napovídá tomu, že se jednalo o prominentní válečníky, kteří hrdě bránili své názory. Svě pojetí křesťanské víry byli ochotni hájit se zbraní v ruce. Jednali tak ve vědomí hájení boží pravdy a svatého zákona. Společně s tím se postavili na odpor nepřátelům, jakožto stoupencům Antikristovým.³² Právě toto byl naprosto přesný a odpovídající ideál husitského bojovníka. Tomuto ideálu se pokusil být Jan Roháč věrný až do své smrti.

1.5 Jan Roháč a nepokoje s Rožmberským rodem

Rožmberský rod byl po většinu doby své existence na straně Říma, co se týká náboženské otázky. Zastávali tedy ryze katolickou víru. Díky odlišnosti náboženského názoru se dostávali do konfliktu se stoupenci reformy a odkazu Jana Husa. Nešlo však jen o věc náboženskou, šlo také o ekonomické a mocenské konflikty, které mezi sebou tyto dvě strany sváděly. V září roku 1420 Jan Žižka společně s vojenskou pomocí pana Oldřicha Vaváka z Hradce získali Lomnici nad Lužnicí. Zde se objevuje opět zmínka o Roháči ve spojení s jeho jmenováním velitele posádky. Jan Roháč zde zavedl služební vojenskou organizaci.³³ Valnou většinu jeho posádky však tvořili námezdní válečníci. Zřízení takovéto posádky a vybrání Roháče jako předního velitele, jasně napovídá tomu, jak důležitou strategickou úlohu Lomnice pro Žižku měla. Nacházela se v bezprostředním sousedství s rožmberským zbožím a tvořila od této chvíle tábořské předpolí v rozsáhlých rožmberských državách. Námezdní vojsko, které v Lomnici plnilo svou vojenskou funkci, s sebou přinášelo jisté riziko. Háček spočíval v tom, že musel být vojsku v pravidelných intervalech vyplácen žold. Po ukončení vojenské doby byli tito válečníci zcela volní a mohli pro změnu nabídnout své služby nepříteli. Stejně principy platily ale také na opačné straně, takže k těmto střídavým přestupům skutečně docházelo.³⁴ Sekundárním faktorem byl ještě momentální nedostatek věrných husitských bojovníků, pevně přesvědčených ve svou náboženskou i společenskou věc.³⁵ Jistá nedostatečná náboženská oddanost by tak mohla být vysvětlením případu, který se v Lomnici stal. Roháč se zde patrně příliš nezdržoval a svěřil tedy správu hradu

³¹ Tamtéž s. 181

³² Tamtéž s. 182

³³ ŠMAHEL 2001, s. 179

³⁴ ČORNEJ 2000, s. 432

³⁵ Tamtéž s. 278

purkrabímu Vaňkovi, který si však v řešení vyplácení žoldu nevedl dobře. Peníze, které měl vyplácet, si ponechával ve své pokladně, nebo financemi k vyplácení žoldu jednoduše nedisponoval. Žoldníci se vzbouřili a purkrabího z města vykazali. Při návratu Jana Roháče jej jako nového hejtmana odmítli vpustit dovnitř. Vzniklou rozepří se povedlo uklidnit a následně urovnat až panu Jindřichu ze Stráže, který nejspíš Roháči finančně vypomohl a vrátil ho do čela posádky.³⁶

1.6 Jan Roháč jako husitský hejtman

František Lupínek ve své studii píše, že po smrti Mikuláše z Husi dne 24. prosince 1420, byl Jan Roháč zvolen jedním ze čtyř hejtmanů. Byli to: Jan Žižka z Trocnova, Zbyněk z Buchova, Chval z Machovic a Jan Roháč z Dubé.³⁷ Další Lupínkův zápis praví, že Roháč v této hodnosti zastupoval Táboř na památném Čáslavském sjezdě, který proběhl dne 7. června 1421, kde bylo mimo jiné stanoveno několik nařízení. Za první, aby docházelo k řádné ochraně a ctění čtyř artikulů pražských, za druhé, aby Zikmund nebyl přijat za krále ani pána koruny české, za třetí, aby došlo k vyvolení dvaceti mužů jako vladařů a správců země a za čtvrté, aby byl vyvolen valný sbor kněží, který by měl na starosti opravu kostelních řádů.³⁸

Roku 1423 Jan Žižka utvořil na českém východě svou stranu, svůj „Malý Tábor“ (pozdější sirotčí vojska). Roháč svého dobrého přítele věrně doprovázel a v městě Čáslavi mu byla udělena hejtmanská hodnost, stejná jakou před tím zastával v Lomnici. Dne 10. září 1424 se v příměří tábořských s Oldřichem z Rožmberka jmenuje mezi jihočeskými a jejich spojenci pouze Lomnice, nikoliv však už Roháč. Lze tedy soudit, že opravdu již od roku 1423 držel místo hejtmana v Čáslavi, protože díky jeho bojovné povaze a vztahu s Oldřichem, by na příměří pod vlivem Žižkovým nebo samotným snad nepřistoupil. Dozvídáme se, že v roce 1425 je jeho jméno v čele hejtmanů tábořských i sirotčích.³⁹

1.7 Bitva u Malešova a smrt Jana Žižky

Na začátku června roku 1424 se odehrála bitva u Malešova. Malešov leží přibližně sedm kilometrů jihozápadně od Kutné Hory. Jan Žižka zde společně s veliteli Janem Hvězdou z Vícemilic, přezdíváným „Bzdinka“ a Janem Roháčem porazili vojenskou

³⁶ ŠMAHEL 2001, s. 239 - 240

³⁷ LUPÍNEK 1937, s. 8 - 9

³⁸ Tamtéž s. 9

³⁹ URBÁNEK 1957, s. 183

koalici, složenou z umírněných husitských šlechticů, Pražanů a českých katolických feudálů. Bitva byla jednou z nejkrvavějších střetnutí husitských válek. Na straně vítězů byla ztráta zcela minimální oproti poraženému vojsku, které sčítalo zhruba 1200 mrtvých. Roháč s Bzdínkou byli Žižkovi silnou vůdčí i taktickou podporou v této bitvě. Díky jejich spolupráci se Žižkovi podařilo mnohem početnější vojsko porazit.⁴⁰ Zdálo se, že slepému válečníkovi Janu Žižkovi není v Čechách rovného.⁴¹ Vedle velkého vítězství u Malešova je ale také rok 1424 černým rokem pro všechny husitské zasvěcence, neboť zemřel Jan Žižka z Trocnova. Jeho smrt rozdrobila jeho stoupence v čele s Táborý a Sirotky. Pozoruhodným faktem zůstává jeho výběr vlastního nástupce, kdy na své místo vedoucí hodnosti v polním sirotčím vojsku, doporučoval nikoli Roháče, nýbrž Kunše z Bělovic. Můžeme si klást otázku, proč tomu tak bylo. V kronikářských záznamech není nikde jméno Roháče uvedeno s nějakým skutečně velkým úspěchem. Jeho jméno je sice zmiňováno ve velkém množství vojenských tažení, ale rozhodně jej nenajdeme v prvních řádcích. Roháčovo jméno je výslovně zaznamenáno v roce 1426 při vojenské akci na severu před bitvou u Ústí nad Labem nebo při tažení k Jihlavě.⁴² Ovšem ani tyto zmínky nenabýly většího významu při jeho případném jmenování. Patrně za to mohly i společenské a politické důvody, že Roháč v konkurenci neuspěl. Je jisté, že Roháč byl důležitým mužem husitské éry, ale vždy se objevoval v doprovodu někoho, kdo byl v té době mnohem více známý. Můžeme tedy spekulovat o tom, zdali měl Roháč dostatečnou autoritu, aby byl na tuto hodnost povýšen. Roháč patrně také nevyňikal vlastním taktickým či strategickým vojenským uměním, přesto se stal právě vedle Jana Žižky významným mužem.⁴³

1.8 Bitva na lipanských polích a začátek husitského radikálního konce

Rozhodujícím duelem v husitských válkách byla bezesporu bitva u Lipan. Porážka radikálních husitských vojsk znamenala ukončení téměř patnáctiletého náboženského i politického válčení mezi oběma stranami. Vítězství Diviše Bořka z Miletínka znamenalo důležitý krok k celkovému prosazení náboženské tolerance a míru v českých

⁴⁰ Bitva u Malešova je také proslulá mýtem, že Žižka využil vozů naložených kamením, které spouštěl z kopce dolů na rytíře v plné zbroji. Nutno zdůraznit, že tento čin mu připsal kronikář z přelomu 15. a 16. století, ve snaze silně a heroicky demonstrovat Žižkovu velikost.

⁴¹ ČORNEJ, BĚLINA 1993, s. 62 - 67

⁴² URBÁNEK 1957, s. 183

⁴³ PALACKÝ 1968, s. 372

zemích.⁴⁴ Období, které následovalo bezprostředně po Lipanech, bylo ve znamení diplomatické a politické aktivity. Roháč, který se účastnil celé husitské války, třebaže se v ní objevuje pouze epizodicky a na druhořadých pozicích, se účastnil i bitvy u Lipan. Nepadl v ní jako oba Prokopové, ale byl vítězným vojskem zajat. Vzhledem ke svému postavení ve vojenské hierarchii, k jeho světskému významu a hlavně s ohledem na jeho panský stav, nebyl po bitvě zabit, nýbrž „pouze“ zajat a po necelém měsíci byl propuštěn na svobodu.⁴⁵

Po porážce husitských vojsk se postupně všichni ostatní císaři Zikmundovi oddali a slíbili mu věrnost. Jediný, který stále prosazoval cíle husitské revoluce, následného boje a výsledky Čáslavského sněmu, byl Roháč, který se se svojí nesmírnou odvahou císaři Zikmundovi postavil. Po bitvě na lipanských polích se poměry mezi radikálními husity ještě více změnil. Silný rozkol mezi spolubojovníky byl velmi aktuální a společenství se začala rozpadat. Po Žižkově smrti už na bitevním poli nestanul muž, který by jej kvalitně zastoupil a který by se těšil tak jednoznačné obecné autoritě. I tak se radikálního a sirotčího žezla chopil Jan Roháč, který svolal na Tábor schůzku všech nespokojenců. Výsledkem tohoto sněmu bylo 21. prosince 1434 přijetí společného programu, kde se účastníci zavazovali k hájení čtyř pražských artikulů a vzájemné pomoci v konfliktu proti císaři Zikmundovi.⁴⁶ Řada měst tu však své zástupce vůbec neměla. Byla to města jako například Kolín či Kutná Hora, naopak obě hlavní města svazů, Tábor a Hradec Králové, zúčastněna byla. Mezi vedlejšími to byla například i historická Čáslav. V dobách pozdějších je Roháč nazýván hejtmanem města Hradiště, tedy Tábora. Společná myšlenka kalicha pro obě dvě bratrstva odstranila stranické rozdíly a bratrstva se sebou splývala. Jmenování Jana Roháče jako vůdce obranného hnutí bylo zcela na místě a přirozené. Díky nedostatku kvalitních vojevůdců, kteří padli v bitvě u Lipan nebo byli odvedeni do zajetí, bylo zvolení Roháče jasnou volbou. Roháč ctil Žižkovy obecné zásady, přejímal jeho kritiku pánů nežijících v souladu s Kristovým zákonem. Kritika přicházela i na ty, kteří s radikály šli pouze v případě, pokud jim to bylo finančně či mocensky prospěšné.⁴⁷ Toto nově formující nadšení, kde by znovu vlajka s kalichem mohla zavlát nad husitskými vojsky, brzy ustala, protože se v průběhu času na stranu císaře Zikmunda přidávalo více a více

⁴⁴ ČORNEJ, BĚLINA 1993, s. 81 - 82

⁴⁵ ČORNEJ 2000, s. 618

⁴⁶ Tamtéž s. 622 - 623

⁴⁷ URBÁNEK 1957, s. 185

stoupenců. I v Táboře se názory na uznání Zikmunda českým králem lišily od těch, co zastával Jan Roháč. Propuštění Bedřicha ze Strážnice ve spojení s náležitou osobní odměnou a výhodami do budoucna, mělo za následek politický i osobní přechod k císaři samotnému. Dle Bedřichovy výpovědi mu bude milejší jednat přímo s králem Zikmundem než s českými stavy.⁴⁸ Můžeme spekulovat o tom, že takové odměny by se dočkal i Jan Roháč. Nenechal se však zlákat osobním prospěchem a náležitým finančním ohodnocením a nikdy se k panské jednotě nepřipojil.⁴⁹ Dalším negativním dopadem pro Roháče byl výsledek sjezdu v Brně roku 1435, který se zabýval otázkou přijetí Zikmunda a smíru s církví. Sešli se zde Bedřich ze Strážnice, táborští kněží, Biskupec a Koranda a za Roháčovu tehdejší Čáslav byl vyslán tamní farář Oldřich ze Znojma a to vše za doprovodu mnoha zástupců ostatních měst. Výsledkem tohoto sjezdu bylo částečné rozdrobení opozice, jelikož se čím dál více měst přiklápělo na stranu císaře a byly ochotné jednat o míru. Roháč se tak brzy začal cítit zcela osamocen, protože pro své setrvání v duchu husitských tradic už nenacházel dostatečnou podporu. I v důsledku těchto jednání se rozhodl císaři nepodvolit. Byl pevně přesvědčen svou pravdou a vizí.⁵⁰

1.9 Roháčovy krutosti, vojenské neúspěchy a finálové odloučení

V duchu Žižkova nesmiřitelného postupu si nejostřeji ze všech počínali jeho velmi blízcí či rodinní příslušníci. Jan Hvězda z Vícemilic, zvaný Bzdinka a Jan Roháč z Dubé, kteří se znali již z bitvy u Malešova.⁵¹ Jejich přesvědčení a úsilí, které v nich plálo i po Žižkově smrti však nedostalo dostatečnou podporu od všech příslušníků východočeského svazu. Ostatní skupiny tohoto svazu zvolily zcela samostatnou politiku a cestu k jiným složkám husitského spektra. Bzdinka později vojensky obsadil Nymburk a právě odtud vyrazilo jeho a Roháčovo vojsko na cestu do východních Čech. Vojenská cesta se v této nestálé politické i vojenské době neobešla bez destruktivních následků pro okolní obyvatelstvo. Během putování husitského vojska došlo ke zničení čtyř tvrzí na Hradecku, přičemž brutální a kruté chování vojska jasně dokládá epizoda při obsazování Hoříněvsi, kdy byl jistý kněz Sova vystřelen prakem.⁵²

⁴⁸ Tamtéž s. 185

⁴⁹ LUPÍNEK 1937, s. 27

⁵⁰ URBÁNEK 1957, s. 185

⁵¹ ČORNEJ 2000, s. 348 - 349

⁵² Tamtéž s. 349

Vojско pod vedením Bzdinky s Roháčem získávalo čím dál více radikálních bojovníků. Sbíralo tedy nejen nové přívržence pro své vojenské vpády, ale dosáhlo také cenných vítězství. Posledního březnového dne roku 1425, se pokusilo o útok na Nové Město v Praze. František Šmahel ve svých *Husitských Čechách*⁵³ píše, že pokud je možné uvést jména představitelů strany stojící proti umírněné Praze, vždy je reprezentují tito muži s následujícím pořadím jejich důležitosti: Jan Roháč z Dubé, Aleš ze Šeberka a Jan Hvězda z Vícemilic.⁵⁴ Jejich útok na Prahu však skončil neúspěchem. I přes tento výsledek boje se Bzdinkovi a Roháčovi dostalo takové podpory, že společně dokázali vytvořit volnou unii východočeského a táborského svazu, v němž zaujal sám Jan Bzdinka postavení vrchního táborského hejtmána. Jan Roháč v téže době zastával roli správce východočeského svazu.⁵⁵

Souhlas Hradiště měl za výsledek výboj, který Jan Roháč naplánoval na polovinu února 1435. Toho času vojensky přepadl Soběslav, která náležela pod Rožmberskou správu. Roháč do Soběslavi po jejím dobytí vložil svou ozbrojenou posádku. Jen těžko by mohl být tento čin přehlédnut. Zaskočený Oldřich z Rožmberka, společně s vojenskou pomocí z Českých Budějovic, nelenil a během několika dní tábory ze Soběslavi vytlačil. Roháčův válečný výpad skončil neúspěchem a v nemalé míře přispěl k drtivé prohře radikální strany na valném sněmu ke svátku sv. Valentina, který měl za úkol projednat podmínky Zikmundova přijetí na český trůn.⁵⁶ Sněm zahájil své jednání 2. března 1435. Z hlediska českého politického vývoje je významný tím, že byl prokazatelně prvním českým zemským sněmem, jehož jednání probíhala v oddělených stavovských komorách.⁵⁷ Také se stal milníkem českého státoprávního vývoje, protože právě zde byly poprvé formulovány požadavky revolucí rozšířené stavovské fronty vůči příštímu panovníkovi.⁵⁸

Roháčova společenská hodnota, jakožto velitele Tábora, se otřásla v základech, když dvě události dovršily jeho debakl. Tou první byla téměř okamžitá kapitulace táborské posádky pod vedením Filipa z Padařova na hradu Ostromeči před vojsky zemské vlády roku 1435. Tou druhou událostí, o poznání horší, která přivedla Roháče k rezignaci z Táborského společenství, byla porážka táborského vojenského oddílu, kdy byla

⁵³ ŠMAHEL 2001

⁵⁴ Tamtéž s. 192

⁵⁵ ČORNEJ 2000, s. 350

⁵⁶ ŠMAHEL 1996, s. 302

⁵⁷ ČORNEJ 2000, s. 623

⁵⁸ ŠMAHEL 1996, s. 303

v Lomnici nad Lužnicí napadena vojskem Oldřicha z Rožmberka. Po těchto nezdarech se Jan Roháč uchýlil do ústraní na svůj hrad Sion u Kutné Hory a ve vedení husitských radikálů se čím dál více vyznamenával Bedřich ze Strážnice, který se usadil v Kolíně.⁵⁹

Po utichnutí bojů a nepokojů, kdy byl v celé zemi proklamován mír a začínaly fungovat i zemské úřady, vypověděl Jan Roháč císaři Zikmundovi své otevřené nepřátelství. Roháč si svým postojem znepřátelil nejen císaře, ale i český sněm. Zikmund prohlásil Roháče za zemského škůdce a jeho dopadení hodlal využít k zastrášení posledních zbytků radikálně naladěných husitů.⁶⁰

1.10 Výstavba Sionu a stoupající odpor vůči císaři Zikmundovi

Za své nové a vhodné útočiště pro vyostřené názory si vybral místo na svém Chlístovském zboží a v blízkosti lesa Okrouhlíku, poblíž bývalé oblasti, která spadala pod sféru vlivu sirotčí organizace. Je možné, že toto místo vybral i kvůli hojnosti starých přátel, kteří by mu v případě nouze poskytli pomoc vojenskou či čistě zásobovací. Toto místo bylo strategicky velmi dobře vybrané z hlediska obléhání. Jednalo se o skalní ostroh, který byl ze tří stran zcela nepřístupný, jen na východní straně byl spojený poměrně úzkým mostem, který ho propojoval se sousední plání.⁶¹ Příkop od obléhací pláně byl oddělen, ale v průběhu času náležitě zpevněn, k čemuž samozřejmě silně napomohla samotná poloha Sionu.⁶² Začátky stavby hradu a jeho rychlé a přesné dokončení vlilo lidem do žil novou krev, jako za starých časů Žižkových. Jeho jméno bylo vybráno záměrně a neslo název Sion, majíc své kořeny už v biblických historických pramenech. Je to přímý odkaz na Jeremiášovo proroctví⁶³, kde se též mluví o Sionu, přesněji o jednom z pahorků, mezi údolím Cedron a Tyropéon, kde byl vybudován Jeruzalém a dnes je zde hrob krále Davida. Nacházelo se tu i Jebusejcovo město, jehož se král David zmocnil a přenesl sem schránku smlouvy.⁶⁴ Podle svědectví Enea Silvia Piccolominiho byl v té době kolem Sionu velký les.⁶⁵ Jihozápadně od Chlístovského potoka byl hluboký rybník, díky kterému byla jihozápadní strana důkladně strategicky kryta. Avšak primární a znamenitou obranu

⁵⁹ ČORNEJ 2000, s. 622

⁶⁰ Tamtéž s. 622 - 623

⁶¹ URBÁNEK 1957, s. 185 - 186

⁶² SEDLÁČEK 1997, s. 135 - 136

⁶³ PRAŽÁK 1984, s. 200

⁶⁴ FOUILLOUX 1992, s. 208

⁶⁵ PICCOLOMINI 1998, s. 171

tvořily hluboké rokle, které hrad na třech světových stranách znamenitě chránily.⁶⁶ Nejen rokle přispívaly k jisté nedobytnosti Sionu, ale také i zpevněné násypy, tvořené z naházených vrstev země, které se postupně střídaly s vrstvou kamene. Pouze na jihovýchodní straně byl tento násep krátký, protože zde údajně stávala branka.⁶⁷ Brána bývala na východní straně. Roháč si byl vědom toho, že tato strana je v otevřeném boji na rovině nejslabší. Vynaložil proto veškeré úsilí, aby tuto část hradu co nejvíce zpevnil. Nejen pevný materiál napomohl k většímu opevnění této strany, ale také příkop, který dělil předhradí od zadního hradu.⁶⁸

Historik August Sedláček se domnívá, že výstavba hradu Sion probíhala v letech 1426-1427.⁶⁹ Láká k tomu domněnka, že roku 1426 Roháč dobyl Bělou pod Bezdězem a Českou Lípu.⁷⁰ Od té doby se již nevyskytuje mezi tábořskými hejtmany. Zdá se, že vystoupil z jejich společenství a právě v této životní etapě započal výstavbu Sionu.⁷¹ Na Sionu byly také uloženy zemské desky.⁷² Důvod proč a jak se desky dostaly do Roháčových rukou, nevíme. Jedno svědectví z 60. let 15. století však vypovídá, že se desky na Sionu skutečně nacházely.⁷³ Zajímavé je, že kvatern desek obsahoval spolek mezi Oldřichem z Rožmberka a Čenkem z Vartenberka, tedy mužů, kteří se zásadně činili v otázce politiky na počátku husitské revoluce. Společně s přítomností zemských desek vyvstává otázka, proč je Jan Roháč vůbec na svém Sionu přechovával. Setkáváme se s hypotézou, že pomocí nich držel několik šlechticů v šachu. Díky zápisům o majetkových poměrech na počátku revolučního období, až po dohad, že desky mohly obsahovat záznam i o jeho vlastním zboží. Při dobytí Sionu se deskám nestalo nic a byly navráceny na příslušná místa.⁷⁴ Kdybychom věděli, kdy se Roháč desek zmocnil, bylo by mnohem jednodušší se po roku založení dopátrat, protože je všeobecně známo, že byly uloženy na již stojícím Sionu. Je možné, že byl Sion vystavěn po bitvě u Malešova, která se odehrála v červnu roku 1424. Ostatně i samostatná podoba Sionu, jako klidnější rezidence, rozhodně nefortifikační stavba napovídá, že by mohl být vystavěn v klidnějších dobách, kdy husité kontrolovali celou

⁶⁶ SEDLÁČEK 1997, s. 135 - 136

⁶⁷ Tamtéž s. 135

⁶⁸ Tamtéž s. 136

⁶⁹ Tamtéž s. 137

⁷⁰ JURK 2006, s. 48

⁷¹ SEDLÁČEK 1997, s. 136 - 137

⁷² KALOUSEK 1895

⁷³ Tamtéž s. 120

⁷⁴ ČORNEJ, ZILYNSKIJ 1987, s. 42 - 43

širokou oblast a kdy Kutná Hora byla pod společnou správou táborů a sirotků.⁷⁵ Doba kolem roku 1427 je tedy pro výstavbu nejvhodnější. Ovšem v odborné literatuře se můžeme setkat i s názorem, že hrad vznikl až v pozdějších letech a to mezi roky 1435-1436. To je ale z praktického hlediska zcela nemožné, protože za tak krátký čas nebylo možno zbudovati takový hrad.⁷⁶ Enea Silvio Piccolomini nám zanechal vzácnou, leč velmi nepřesnou indicii, která nám upřesní pouze dobový rámeček. Hrad stál ještě před tím, než císař Zikmund přijel do Čech. Jedinou jistotou tedy zůstává, že Sion vznikl před rokem 1436.⁷⁷

Je překvapivé, že se v Čechách válkou unavených a vyčerpaných našel jednotlivec, který dokázal svou pravdou a přesvědčením velet hrstce lidu, která odmítla akceptovat stav věcí. Málo bylo pánů jako Roháč z Dubé, který vytrval a s ryzím zápallem hájil zákona božího. Všeobecná důvěra v císaře Zikmunda měla zaručit po dlouhých válečných letech klid a umírněnost. Jen Roháč a jeho věrný přítel, zachovatel žižkovských tradic kněz Ambrož v Hradci Králové, nemohli této představě uvěřit. Ani toto pouto nemělo dlouhého trvání. Již v březnu 1437 se po úspěšném domácím převratu v Hradci tajně smluvili proti Ambrožovi a Hradec se domluvil s císařem. Tuto dohodu taktéž učinilo město Tábor pod vedením Bedřicha ze Strážnice roku 1436. Tento hrad tedy nebyl pouze opevněnou baštou chystající se k boji, ale také azylem zdecimovaných kališníků pod tíhou panské moci.⁷⁸ Tím nejnámějším, který se na Sion dostavil, byl kněz Martin Prostředek. Velmi dobře věděl o Roháčově politickém smýšlení vůči císaři a sympatizoval s ním.⁷⁹

1.11 Dobývání Sionu, zajetí Roháče a příjezd do Prahy

Císař Zikmund zpočátku Roháčovu smělému odboji ze Sionu nepřikládal větší význam, třebaže ho lehce dráždilo jeho přepadávání Uherských zásobovacích systémů, včetně krádeží dobytka a vína.⁸⁰ Sebevědomí císaře však každým činem narůstalo. Domníval se, že mu jsou celé Čechy svolné. Stále více ho však znejišťoval hrad Sion a osoba Jana Roháče. Výsledným rozhodnutím císaře měl být ozbrojený útok na Sion. Zikmund určil velitelem tažení pana Hynce Ptáčka z Pirkštejna. Pocházel

⁷⁵ ČORNEJ 2003, s. 327

⁷⁶ LUPÍNEK 1937, s. 15

⁷⁷ PICCOLOMINI 1998, s. 171

⁷⁸ URBÁNEK 1957, s. 186 - 187

⁷⁹ ŠIMEK 1937, s. 71

⁸⁰ BECKOVSKÝ 1880, s. 779

z hradu Pirkštejn, který se podobně jako Roháčův Sion nacházel nedaleko Kutné Hory.⁸¹ Hynce od císaře dostal vojenské oddíly, které však byly málo početné. Ukázalo se, že na dobytí hradu zdaleka nestačí. Hynce byl přední magnát utrakvistického vyznání. Císař jej zvolil jako poslední možnou šanci pro Roháče, jelikož se domníval, že pokud Hynce dobude hrad, dokáže Jana Roháče svést po dobré cestě ke konečnému uznání císaře Zikmunda jako českého krále. Ovšem ani tato možnost nedopadla kladně pro císaře. Zikmund si začal silně uvědomovat, že potrestání Roháče jako posledního zemského škůdce je otázkou jeho osobní cti a vladařského svědomí. Proto na květnovém sněmu roku 1437 žádal o zemskou hotovost a nabádal stavy k ostrému výpadu proti Sionu.⁸² Nicméně požadavek císaře nebyl vyslyšen. Císař žádá dokonce i pana Oldřicha z Rožmberka, který však jeho žádosti nedbal a vyloučil se na starosti spojené s jeho državou. Společně s ním i česká šlechta neměla na tvrdém postupu proti Roháčovi žádný zájem.⁸³

Vojenské zdatnosti Roháče samotného i jeho spolubojovníků, znamenalo protahování vojenského obléhání. Lid, který velmi důstojně reprezentoval slávu husitského válečnictví, svým bojovým uměním vyrovnával důrazný nepoměr ozbrojených sil. Bránění hradu skýtalo nespočet hrdinských příběhů obyčejných lidí, kterým odvaha dovolila heroicky vzdorovat nepřítelům. Situace začínala být pro císaře neakceptovatelná a musel ji začít řešit. Velmi dobře si uvědomoval stále rostoucí sílu husitské opozice, která se v této době začala formovat také na východě. Zde se do jeho čela postavil sám lipanský vítěz a nedávný vůdce tažení proti Hradci Králové, Diviš Bořek z Miletínka, k němuž se uprostřed června uchýlil i duchovní utrakvistický vůdce, zvolený arcibiskup Rokycana.⁸⁴ Však i toto rozdmýchání ohně mezi bývalými sirotky neneslo dlouhých pozitivních následků.

Obrana hradu dokázala vzdorovat téměř půlročnímu obléhání. Obléhající vojska se za pomoci balistické techniky, v podobě praků, obléhacích věží, které převyšovaly hradby Sionu, nikdy nedokázaly přiblížit natolik, aby hrad výrazně ohrozily a to díky obranné palebné síle. I August Sedláček se zmiňuje o nasazení dřevěných, obléhacích věží, které svou výškou silně převyšovaly zdi hradu, ale jen v tom případě, že byl zasypán příkop a věže byly k hradbám dostatečně blízko. Nicméně všechny pokusy

⁸¹ ČECHURA 2010, s. 16

⁸² URBÁNEK 1957, s. 187

⁸³ ČORNEJ 2003, s. 333 - 334

⁸⁴ URBÁNEK 1957, s. 187

panského vojska zmařil Roháčův věrný druh, puškař Zelený, díky jeho výkonům velmi znamenitý střelec.⁸⁵ Vojevůdce Ptáček se také marně snažil o stečení hradu, leč ani tato taktika se neukázala jako dostatečně účinná. Když se zdálo, že Sion odolá dobývání, nezbývalo, než užít lsti. Ptáček využil vykopané štoly, která vedla až do dna příkopu. Záměrně ji však nedokopal, aby nebyla lest tak lehce prozrazena a husitští obránci ji neprokoukli. Potom pouze vyčkával, až přijde silný vítr z východní strany. Když se tak stalo 6. září, nařídil svému vojsku plnou palbu a nechal Sion zahalit dýmem, aby nebyla vidět obléhající vojska. V tom okamžiku se podařilo prokopnout štolu, dostat se do jádra příkopu a pomocí žebříků vylézt na val. Jan Roháč v té chvíli právě obědval. Jakmile uslyšel výkřiky na hradbách, nemeškal a spěchal do boje. Roháč přímé smrti v hradu unikl, byl společně se svými druhy zajat v zadní části hradu. Vítězné vojsko hrad zapálilo, zcela vyrabovalo a nechalo ho napospas plamenům.⁸⁶ Když se Zikmund tuto zprávu dozvěděl, spustila na jeho rozkaz slavnostní vyzvánění po celém městě pražském. 8. září 1437 viděla celá Praha návrat Ptáčkova vojska společně se zajatým Roháčem a s jinými více než padesáti zajatci sionskými.⁸⁷ Zní to až ryze pohádkově hrdinským námětem. Je nutno však zdůraznit, že Ptáček své obléhání po většinu času pouze předstíral. Ve svém palebném arzenálu sice disponoval děly, ale ta se ke střelbě dostávala velmi sporadicky. Finálový útok na Sion musel započít příjezdem uherských vojsk pod vedením uherského velmože Michala Országha, která k Sionu musel císař Zikmund vyslat na pomoc. Důvod příjezdu vojenských uherských oddílů byl zřejmě takový, že císař již nechtěl vyčkávat a chtěl urychlit dobytí Sionu. Proto tedy Hynce před císařovým důvěrníkem nemohl již více vyčkávat a na hrad zaútočil ještě před jeho příjezdem, stalo se tak 6. září.⁸⁸

Nedlouho poté, co Roháč dorazil v okovech do Prahy, zasedl soudní tribunál v Zikmundově královském příbytku v Králově dvoře (nynější Obecní dům).⁸⁹ Došlo k ohnivé scéně mezi císařem a Roháčem, v níž se střetly dvě osobnosti hájící naprosto odlišné dobové tendence. Stanuli proti sobě dva muži, kteří proti sobě vedli lýtý boj. Na rozkaz císaře Zikmunda byli všichni obránci Sionu i Roháč tvrdě mučeni na Staroměstské radnici. Jan Roháč byl snad ze všech obránců mučen nejpřísněji

⁸⁵ SEDLÁČEK 1997, s. 137 - 138

⁸⁶ Tamtéž s. 138

⁸⁷ ŠIMEK 1937, s. 78

⁸⁸ ČORNEJ 2003, s. 329

⁸⁹ URBÁNEK 1957, s. 188

a s nebývalým ukrutenstvím.⁹⁰ V tentýž den učinil závět, že všechn svůj majetek odkazuje své manželce Elišce z Kolovrat. Následující den, tedy 9. září 1437 Praha spatřila honosnou exekuci.⁹¹

1.12 Roháčova věhlasná exekuce

Ústředním předmětem následující kapitoly je exekuce Jana Roháče. Jednalo se o jednu z výjimečných hromadných poprav v českých dějinách, která byla překonána pouze popravou 27 českých pánů roku 1621. Poprava byla velmi dobře zinscenována, s velkou pravděpodobností šlo o taktiku císaře, který v ní spatřoval odstranění posledního svého soka, jenž narušoval jeho vládu. K Roháčově popravě se však váže mnoho mýtů a také historických nepřesností. Po studii a kritické revizi historických pramenů, kde se setkáváme s tvrzením, že Roháč byl popraven na Staroměstském náměstí, jsme nuceni toto tvrzení vyloučit. Kdyby byl Roháč skutečně se svými druhy pověšen na Staroměstském náměstí, byl by k tomu určitě pořízen náležitý kronikářský záznam, jelikož poprava byla natolik výjimečná a zvláštní, že by byla do kronik jistě zaznamenána. Toto však není jediná indicie, která napovídá, že se poprava konala jinde. Ta nejdůležitější říká, že se ve 14. a 15. století na Staroměstském náměstí nepopravovalo provazem, ale stětím.⁹² Poprava se tedy neudála tam, nýbrž před městskými hradbami, na obvyklém popravčím místě – Šibeničním vrchu (nad nynější pražskou křižovatkou U Bulhara). Přesto musíme poznamenat, že W. W. Tomek lokalizuje popravu na Staroměstské náměstí. Nelze tedy vyloučit, že W. W. Tomek čerpal z pramenů, které posléze zanikly. Dalším faktorem, který vytváří bludný kruh k tomuto tématu je skutečnost, že často ve svých pracích neuváděl zdrojové prameny. V neposlední řadě k tomu připočteme tragický požár městského archivu, který v posledních fázích druhé světové války přinesl obrovské ztráty.⁹³

Pozoruhodným faktem zůstává provedení samotné šibenice, která ani zdaleka nepřipomínala šibenici klasickou. Jednalo se o tři šibenice, které stály jedna nad druhou a jedna v obvodě druhé. Podle jejího zhotovení měla symbolicky připomínat sociální rozložení tehdejší společnosti. Přičemž bylo použito dřevo shromážděné na

⁹⁰ Stařj letopisowé česstí od roku 1378 do roku 1527, čili pokračowánj w kronikách Přibjka Pulkawy a Benesse z Hořowic, z rukopisů starých wydané. Praha 1829, s. 103 - 104.

⁹¹ URBÁNEK 1957, s. 188

⁹² ČORNEJ 2003, s. 333 - 334

⁹³ ČECHURA 2010, s. 16

Staroměstském náměstí na dostavbu Týnského chrámu.⁹⁴ Nejvyšší střední šibenice byla určena pro příslušníka šlechtického rodu - Roháče, ta nižší byla určena třem jeho vzácnějším spolubojovníkům, polskému rytíři Vyškovi Račinskému, knězi Martinu Prostředkovi a dělostřelci Zelenému. V té nejnižší našlo svou smrt zhruba třiapadesát obránců Sionu, u některých z nich jsou uvedena i jména: Jindřišek, Baba, Hrdinka a Židek.⁹⁵ Poprava Roháče měla pravděpodobně velmi prostý úmysl, připomenout lidu již polozapomenutou velmi obdobnou popravu Zoulovu z roku 1404 a samotného Roháče tím označit cejchem loupežného rytíře.⁹⁶ Císař Zikmund bral popravu jako své heroické vítězství nad škůdcem České země a zbavení se posledního plevelu, který zamořil Čechy svým odbojem. Poprava to musela být vskutku kolosální, avšak pro Roháče hanlivého označení. Zcela symbolicky a téměř ironicky mu byl do posledních chvil jeho života ponechán panský stav, to vysvětluje jeho červené roucho, pozlacený pás společně s okovy.⁹⁷ I provaz, na kterém měl být pověšen, byl zlatý. Císař sám se díval ze svého sídla v Celetné ulici na průvod odsouzců a cítil radost. V tuto chvíli přichází na scénu mýtická domněnka, můžeme to spíše pojmenovat pohádkovým výmyslem, který však rozhodl o brzkém skonání císaře Zikmunda. Ve chvíli, kdy spatřil Roháče a celý průvod, zasáhla ho palčivá bolest na pravé noze, která symbolizovala boží trest a „oheň pekelný“.⁹⁸ Zdánlivě se jedná o zrod mýtu, který přežil v beletrii obdobně jako u Jana Sladkého Koziny. Mýtus má být aluzí na Boží soud. Císař doufal, že takto honosná poprava bude odstrašujícím příkladem veškerému lidu a definitivně zhasne vnitřní plamen neústupného radikalismu, který i v této době hrozil vzplanutím. Lid plakal nad těžkým Roháčovým osudem a spatřil v něm hrdinu, který se v mnoha ohledech podobal Janu Žižkovi, jenž stále žil v srdcích Čechů.⁹⁹ Posledním indikátorem porážky Zikmunda a paradoxním vítězstvím Roháčovým, byl císařův odjezd z Prahy dne 11. listopadu 1437. Prahu opouštěl již ve stádiu, kdy jen těžko vnímal svět kolem sebe a nezhojitelné neduhy ničily jeho tělo. Dne 9. prosince 1437 císař Zikmund umírá ve Znojmě, kde učinil své poslední teatrální gesto, kdy se dal obléct v roucho císařské, aby v samotném závěru svého života nezapomněl na své postavení a pod svou korunou nechal sloužit mši. Následně jej oblékli v pohřební

⁹⁴ HÁJEK Z LIBOČAN 2016, s. 953

⁹⁵ Z DRAHONIC 1981, s. 279

⁹⁶ URBÁNEK 1957, s. 188

⁹⁷ ČECHURA 2010, s. 18

⁹⁸ ČORNEJ ZYLINSKIJ 1987, s. 58

⁹⁹ ŠIMEK 1937, s. 74

roucho a tak skonala císař České země¹⁰⁰, nedoprovázen nářkem svého lidu. Opak je pravdou, velká radost zavládla mezi lidmi, kteří věděli, že se v jeho stínu ploužili pouze ve zlobě a pomstě a přáli si, aby se Zikmund více do Prahy nevrátil.¹⁰¹ Jeho duše byla až po okraj naplněna nenávistí k husitskému národu, proti němuž marně bojoval. I ve stádiu jejich zapomnění a jisté ochablosti, kdy se zdálo, že zvítězil, začal svou válku opravdu prohrávat.

¹⁰⁰ LUPÍNEK 1937, s. 40

¹⁰¹ TSCHORN 1926, s. 337 - 338

2 Jan Roháč, Sion a skutečnost moderní doby

2.1 Výzkum na Hradě Sion doktorky Evy Jánské

Nyní je potřeba si uvědomit, jaká byla opravdová skutečnost významu Roháčova hradu Sion a jak to ve skutečnosti bylo s jeho dobýváním. K uvědomění a pochopení reality dokonale posloužil výzkum doktorky Evy Jánské a jejího archeologického týmu. Sion si dnes můžeme připomenout pouze díky prostým základům zdiva, budov a místu, kde hrad stál. Nic jiného se de facto nedochovalo, ale přece si Sion udržel významné postavení v tradicích našeho národa. Dodnes je na Sionu vidět velký kamenný kalich s reliéfem Roháčova erbu a datem dobytí Sionu. Nepochybně je zde umístěn k připomenutí Roháčova odporu proti císaři. Po generace se uchovaly události vztahující se k Sionu v lidových pověstech a našly i umělecké ztvárnění v pracích řady spisovatelů či výtvarných umělců.¹⁰²

Archeologický výzkum prováděný Vojenským muzeem v Praze byl zahájen v květnovém měsíci roku 1961 a nadále pokračoval v letních měsících po následující čtyři roky. Hlavní výsledek výzkumu se soustředil na odkrytí a detailní poznání půdorysu hradu a jeho skutečného rozsahu. Jak už víme, z hradu se zachovalo velmi pramálo. Napomohla tomu i minulost doby, kdy po dlouhé roky byl z jeho zdiva rozvážen kámen a paradoxně nejintenzivněji dokonce ještě v minulém století. Roku 1677 navštívil opuštěný hrad Bohuslav Balbín, který o něm napsal, že byl svým zjevem vskutku znamenitý.¹⁰³ Z toho lze vyvozovat, že Balbín musel ještě vidět alespoň zbytky stojících staveb. V pozdějších letech byla však zkáza hradu zcela nevyhnutelná. Levný stavební materiál lákal ty, kteří v nedaleké blízkosti stavěli, a tak řada domků v nejbližším okolí byla zhotovena právě ze sionského kamene. Díky těmto faktům se pak nelze divit, že z hradu kdysi tak slavného, nezbylo v dnešní době nic jiného než lesem a trávou porostlé kamenné základy.¹⁰⁴

2.2 Výzkum vnitřního hradu

Hrad byl skutečně postaven na skalnatém ostrohu, který byl na třech stranách krytý. Přístupný byl pouze z planiny od jihovýchodní strany. Tam také leželo obléhající císařovo vojsko. Tehdy se předpokládalo, že na širší části ostrohu, oddělené od planiny

¹⁰² Viz kapitola 3 - 6

¹⁰³ JÁNSKÁ 1966, s. 65

Přímou informací od Bohuslava Balbína z roku 1677 se nepodařilo dohledat.

¹⁰⁴ Tamtéž s. 65

dvojitým valem a příkopem, bývalo předhradí, kde sídlili poddaní společně s ochránci hradu. Na skalnatém cípu ostrohu, který byl posazený výše než předhradí a oddělený od něho příkopem, se pak nacházel vnitřní hrad. Ten pravděpodobně sloužil jako sídlo pána hradu. Kolem vnitřního hradu byla po celém jeho obvodu hradební zeď, jejíž linie se zřejmě přizpůsobovala nerovnému kamenitému terénu a věrně jej kopírovala. Především byla však vystavěna tak, aby poskytovala co nejlepší možnosti k výhledu a dělostřelecké palbě. Kromě této hradební zdi, která dozajista tvořila hlavní součást opevnění hradu, zde byla také půlkruhovitá bašta, patrně stanoviště dělostřelectva. V její přímé blízkosti byly nalezené dělové koule, nepochybně patřící obráncům hradu.¹⁰⁵

Výzkum také odkryl tři obytné stavby. První z nich byla díky nálezům hospodářsko-obytného charakteru. V přímé blízkosti byly nalezeny zvířecí kosti, množství zlomků keramiky a zbytky železných nástrojů. V druhé budově jistě sídlil sám Jan Roháč. Drobné, avšak honosné nálezy odpovídaly znamenitému vybavení stavby. V této dvoupatrové budově byla patrně dvoje kamna a zasklená okna. Kamna byla zhotovena z hliněných kachlů, s reliéfem dvou andělů, kteří mezi sebou drží kalich a hostii a pod nimi je věrně vyobrazen erb Jana Roháče. Díky tomuto přímému nálezu můžeme usuzovat, že by kamna byla sotva v jiné budově. Bezesporu jde také o velmi zdařilý, uměleckořemeslný výrobek, který vznikl pravděpodobně na objednávku samotného Roháče. Z třetí stavby se zachovalo nejméně. Díky její největší velikosti v komplexu hradu byla dozajista stavbou obytnou, ale také posloužila v obranné funkci hradu.¹⁰⁶ Už v této části výzkumu vnitřního hradu Evu Jánskou překvapilo několik skutečností. Ta nejzásadnější se týkala opevnění hradu, které bylo mnohem slabší, než se očekávalo. Hradební zeď ve svých základech v největší šířce dosahovala “pouhých“ 150 cm. V některých částech opevnění, jako například zídka v západní části hradu, dosahovala šířky 120 cm. Dalším překvapením bylo i to, že nejsilnější opevnění hradu bylo nad příkopem mezi vnitřním hradem a jeho předhradím, tedy ve směru vlastního území. Hradební zeď byla zde zdaleka nejsilnější, její základová šířka dosahovala až dvou metrů. K obraně vchodu do hradu, kde se zachovala šachta pro konstrukci padacího mostu, sloužila i půlkruhovitá bašta, kterou jsem zmínil výše, jako stanoviště

¹⁰⁵ Tamtéž s. 66

¹⁰⁶ Tamtéž s. 66

dělostřelecké posádky. Na rozhraní vnitřního hradu a předhradí byl tedy příkop, mohutná hradební zeď a tři další stavby.¹⁰⁷

2.3 vojenské vybavení hradu

Druhým velkým překvapením pro doktorku Evu Jánskou i celý tým bylo bezesporu vybavení hradu. Po celé ploše hradu bylo nalezeno obrovské množství keramických zlomků, železných nástrojů, hřebů a skob. Šlo tedy o předměty, které byly spíše zemědělského rázu. Je logické, že tým očekával především válečné předměty a zbraně, už jen kvůli pramenům, které jasně napovídaly o tom, že se na Sionu téměř několik měsíců urputně bojovalo. Z vojenského materiálu zde bylo nalezeno zhruba osmdesát hrotů šípů. Dále pak dvě železné přezky, železné kulky, které byly zalévány do olověného obalu. Takové náboje jsou sice prvním nálezem tohoto druhu vůbec, celkové zklamání z nálezů ovšem nenahradí. Finální procento nalezených vojenských nástrojů je v celkovém poměru naprosto minimální.¹⁰⁸

Třetím a patrně nejzávažnějším zjištěním při výzkumu byl celkový počet prakových a dělostřeleckých koulí v základech hradu. Počet nalezených koulí byl zhruba sto kusů, což by odpovídalo maximálně týdenní ostré palbě a díky jejich destruktivnímu účinku by se stal hrad naprosto neobyvatelným.¹⁰⁹ Ostatně i dle slov historika Petra Čorneje, nejvyšší hofmistr Hynce Ptáček z Pirkštejna, který měl celou vojenskou akci pod svým vedením, obléhání hradu spíše předstíral.¹¹⁰

2.4 Předhradí

Výzkum byl plný udivujících zjištění. Větším překvapením, než výzkum vnitřního hradu, však týmu přinesl výzkum prostoru, kde bylo předhradí hradu. Zjistilo se totiž, že celý tento prostor k hradu vůbec nepatřil. Archeologové společně s doktorkou Jánskou se kloní k názoru, že se v této části ostrohu nacházelo bývalé slovanské hradiště z takzvané doby hradištní¹¹¹ a k němu patřil i příkop a valy, které ostroh oddělovaly od dobývací planiny před hradem. Díky tomu se hrad ocitl z hlediska obrany ve výhodnější pozici. Na druhou stranu se jeho celkový rozsah půdorysu zmenšil asi na třetinu.¹¹²

¹⁰⁷ Tamtéž s. 66 - 67

¹⁰⁸ Tamtéž s. 68

¹⁰⁹ Tamtéž s. 68

¹¹⁰ ČORNEJ 2000, s. 652

¹¹¹ ČORNEJ 2003, s. 327

¹¹² JÁNSKÁ 1966, s. 69

2.5 Výsledky a vyvracení mýtu o Sionu

Výsledky výzkumu jasně potlačují mýtus o vznešeném a nedobytném Sionu, který dlouho odolával obléhání katolických vojsk. Výzkum ukázal, že si Jan Roháč Sion postavil jako skromné správní sídlo svého nevelkého panství, které v okolí Kutné Hory za husitských válek získal.¹¹³ I tak se po generace o Sionu uvažovalo jako o pevnosti, kterou si kolektiv posledních zbytků radikálních vojsk stavěl pro obhajobu svého radikálního názoru. Výstavba hradu byla pak spojována s dobou okolo roku 1426, kdy zastává funkci čáslavského hejtmána a 1427, kdy Jan Roháč odchází do ústraní a zprávy o jeho účasti v bojích či veřejných sněmech zřejmě končí.¹¹⁴

Z hlediska výsledků výzkumu je jasné, že Sion rozhodně nebyl pevností a nestal se jí, ani po dobu dodatečných úprav, které později Roháč provedl. Tloušťka zdí je jasným indikátorem toho, že valy byly slabé a nedokázaly by vzdorovat dlouhému dobývání. Stejně tak je tomu u vojenského vybavení hradu, které nedokládá tuhé boje. Celkový počet prakových koulí ukazuje na jasnou celkovou destrukci hradu, ale odpovídá jen několikadenní plné palbě.¹¹⁵

2.6 Závěr výzkumu a porovnání historických pramenů se skutečností

Pokusme se nyní porovnat výsledky s historickými prameny. Pramenů, které se o Sionu vyjadřují detailně, není mnoho. Jedno z nejobsáhlejších vyličení historických událostí z roku 1437 si můžeme přečíst v *Historia Bohemica*¹¹⁶ od Enease Silvia Piccolominiho. Další popis se dochoval např. ve *Starých letopisech českých*¹¹⁷ publikovaných již v 19. století Františkem Palackým. Právě zde je razantní rozdíl mezi minulostí a skutečností. František Palacký se nebránil k otevřenému sympatizování s husitským hnutím, už jen kvůli české vlastenecké tradici. Jana Roháče popisoval jako hrdinu, který hájí české tradice a nepodvolí se cizákům i za cenu smrti. Sion popisoval jako mohutnou a nedobytnou pevnost.¹¹⁸ Ve své práci jsem vycházel z letopisů vydané Františkem Šimkem. Popisuje obléhání jako mimořádnou vojenskou akci, kterou císař při výsledku ocenil tím, že na oslavu dobytí hradu nechal zvonit ve všech kostelích.¹¹⁹

¹¹³ ČORNEJ 2003, s. 326 - 327

¹¹⁴ JÁNSKÁ 1966, s. 70

¹¹⁵ Tamtéž s. 70

¹¹⁶ PICCOLOMINI 1998

¹¹⁷ ŠIMEK 1937

¹¹⁸ PALACKÝ 1968, s. 616

¹¹⁹ ŠIMEK 1937, s. 78

Diametrálně se však liší názor Enease Silvia Piccolominiho na osobu Jana Roháče v díle *Historia Bohemica*¹²⁰. Jaký jiný postoj bychom také mohli očekávat od muže, který později zastával tu nejvyšší funkci katolické církve. O Roháči píše jako o muži urozeného původu, ale oplývajícím špatnou povahou a tím nejhorším smýšlením. Loupil, vraždil a mír byl pro něj škodlivý a válka zcela prospěšná. Svými ostrými výpady škádlil i císaře, kterému kradl stády dobytka i sudy vína, dovážena z Uherských zemí.¹²¹ Už tímto smýšlením o samotné Roháčově osobě se prameny velmi liší. Liší se ale zcela logicky, protože oba dva prameny vychází z dvou protilehlých stran, přesněji české utrakvistické/kališnické společnosti a římskokatolické. Názorový rozdíl na vidění českých dějin a Roháčova příběhu je tedy založen na politickém a náboženském přesvědčení obou autorů.

Dalším pozoruhodným zápisem je doba obléhání Sionu. Piccolomini píše, že hrad byl pod ostrou palbou a dobýván s tím největším úsilím přes čtyři měsíce.¹²² Co se týče průběhu dobývání, zmiňuje se o Ptáčkově geniální lsti, kterou se zmocnil vítězství. Tím se od jiných pramenů neliší. Avšak v celkovém počtu zajatců Piccolomini poznamenal číslo, který se neslučuje s žádným pramenem. Podle něj viselo na spodní šibenici přes devadesát lidí, což je zhruba o polovinu více, než píše například Rudolf Urbánek či František Lupínek ve svých studiích. Možná bylo toto číslo schválně zveličeno, aby ještě více demonstrovalo drtivé vítězství katolických vojsk válčící na straně císaře.¹²³ Je vysoce pravděpodobné, že veškeré odhady o počtu osob (vojáků, mrtvých, studentů etc.) jsou velmi výrazně nadhodnocené tak, aby to odpovídalo výslednému záměru jeho líčení, totiž snaha vykreslit husity jako nejhorší možné lidi špatného smýšlení.

Nyní je tedy potřeba si zásadně vysvětlit a objasnit rozpor mezi obrazem, který podaly historické prameny a mezi Sionem skutečným. Otázkou stále zůstává, jak si vysvětlit údaj z historických pramenů, že se tento nevelký hrad a ne příliš vojensky vybavený, úspěšně bránil plnému obležení po dobu čtyř až pěti měsíců. Odpovědi naznačuje mimořádná situace v českých zemích. Početnost vojenské síly totiž zdaleka nemusí být indikátorem vítězství. Nyní již víme, že Roháč podstupoval proti císaři souboj, který nemohl skončit úspěchem. Česká šlechta byla stále více nespokojena s dosavadní vládou císaře. Její náhlou změnu názoru dozajista podporoval fakt, že ze

¹²⁰ PICCOLOMINI 1998

¹²¹ Tamtéž s. 173

¹²² Tamtéž s. 171 - 173

¹²³ Tamtéž s. 173

zvolení císaře českým králem, již vytěžili vše, jak politicky, tak i finanční odměnou. Král se setkával s nebyvalou podporou církve a představoval tak brzdu jejich zájmům.¹²⁴ K císaři samotnému se čím dál více šlechticů otáčelo zády a odmítali mu poskytnout pomoc. Jedním z nich byl také vehementní protihusitský bojovník pan Oldřich z Rožmberka. Císař Zikmund mu posílá dopis, kde jej prosí, aby poslal své vojenské šiky na pomoc při dobývání Sionu.¹²⁵ Ten však na císařovy prosby zareagoval odmítnutím, s vysvětlením, že má spoustu starostí se svým panstvím. Zemská hotovost spíše vyčkávala, než aby skutečně hrad obléhala. Císař Zikmund pravděpodobně ve zničení Sionu viděl porážku posledního, kdo proti němu vojensky i politicky vystupoval. Kdyby císař věřil ve skutečnou pomoc zemské šlechty, nebylo by tedy za potřebí vysílat své vojenské uherské šiky. Česká šlechta, která se skutečně zúčastnila tažení zemské hotovosti při obléhání Sionu, se ale nechtěla dostat do přímého konfliktu s císařem. Proto pravděpodobně Hynce Ptáček z Pirkštejna, velitel obléhacích vojsk, přikázal v posledních dnech obléhání ze všech praků i děl střílet naplno. Do Prahy pak přivedl nad pět desítek zajatců. Tak početná posádka, na tak malém hradě, nemohla při tak mimořádném obléhání přežít ani několik dní.¹²⁶ Dalším faktorem, který k této domněnce přidá na důvěryhodnosti je skutečnost, že v hradním komplexu nebyla studna. Je tedy zcela nemožné, aby se zde po dobu čtyř nebo pěti měsíců, dokázali obránci hradu bránit tak velké přesile bez zdroje pitné vody.¹²⁷

Nikdy se už asi nedozvíme pravdu o bojích, které na Sionu probíhaly. Můžeme být odkázáni pouze na dohady. Jedním tvrzením si však můžeme být zcela jisti, Jan Roháč byl nesmiřitelným odpůrcem císaře Zikmunda. Naopak byl vždy stoupencem strany, která chtěla nastolit v zemi pořádek, skrze nového krále, husitského krále. Vždyť ani ne za dvacet let usedá na český trůn Jiří z Poděbrad. Roháčova směrnice a boj tedy nebyl zcela zbytečný.¹²⁸

¹²⁴ JÁNSKÁ 1966, s. 72

¹²⁵ Tamtéž s. 72

¹²⁶ Tamtéž s. 73

¹²⁷ HORA 1991, s. 348

¹²⁸ JÁNSKÁ 1966, s. 73

3 Jan Roháč z Dubé v pojetí básníků, novelistů a dramatiků

3.1 Jan Roháč jako ideál české statečnosti a vzdoru

Jan Roháč z Dubé se díky své odvaze a statečnosti stal zosobněním českého vzdoru proti cizákům. Celému českému národu posloužil společně s Janem Husem, či Janem Žižkou jako určitá významná motivace, která Čechy v oněch dobách výrazně ovlivnila. Osoba Jana Roháče z Dubé se stala předmětem nespočtu historických kulturních projektů, her, obrazů a básní. Zpočátku však do společnosti pronikala a působila rytířská romantika, která měla za následek, že bylo na Roháče nahlíženo jako na zrádného a loupežného rytíře, který záměrně prováděl své záškodné manévry vůči císaři. V první kapitole své práce jsem se věnoval Roháčovu životu, zmínil jsem i jeho údajné lapkovství v mladších letech jeho existence. Na základě interpretace historických skutečností a jejich zasazení do celospolečenských událostí je však nutno tuto epizodu z Roháčova života interpretovat spíše jako politický odboj nebo cílené záškodnictví proti ideovému a politickému odpůrci.

O morálně rytířském duchu Roháčově svědčí list, který věnoval Oldřichu z Rožmberka, který zastupoval zatvrzeného odpůrce husitů. Roháč v něm provázen věrností k božímu zákonu píše, aby se Oldřich neprotivil Bohu a jeho svatým pravdám. Napomíná ho, aby hájil božího slova mečem, sám se však zmiňuje, že žádnou odpověď neočekává. Píše zde o přátelství všech před pravdou Kristovou, kteří mají za povinnost hájit boží slovo a trestat neřády Antikristovy.¹²⁹ Roháč se zde vykresluje jako šlechtný rytíř, který v dobrém slova smyslu napomíná svého nepřítele, se kterým měl v průběhu života jen těžkosti, zejména díky Oldřichovu postoji vůči husitskému hnutí. Díky tomuto listu a dalším událostem, těšil se velké úctě a vážnosti u táborů. Jejich jménem jednal na Čáslavském sněmu, v domě Petra Zmrzlíka ze Svojšína. Svými činy ho táboři museli po mravní i etické stránce respektovat, na druhou stranu je nutno si uvědomit, že u nich fungoval čistý pragmatismus.¹³⁰ Nicméně nelze odstranit z jeho života nemilosrdné způsoby války. Při dobývání měst a počínání s tamním obyvatelstvem, jednal spíše pod tíhou fanatické a náboženské války, jejíž formy byly vždy kruté.¹³¹

¹²⁹ URBÁNEK 1957, s. 182

¹³⁰ Jistou oporou a inspirací v tvrdém a krutém jednání mu byl jisto jistě Žižka.

¹³¹ Tamtéž s. 41

3.2 Josef Kajetán Tyl - *Svatba na Sioně*

Ještě stále doznívající nenávistná vidina Roháčovy osobnosti, ani texty špinící jeho činy, však neotřáslly jeho čestnou památkou. Vzpomínka na Roháče žila v paměti lidu, který snad nechápal dost jasně pohnutky jeho odporu. Vzpomínal na něj v obrozeneckém a nacionálním duchu jako na „muže z vosku a křemene“¹³², jak jej charakterizoval J. K. Tyl ve své novele *Svatba na Sioně*¹³³ z roku 1834. V 19. století, kdy se pozornost lidu i novelistů obrátila vlivem romantismu k námětům z historie a dějin národů, při nichž ovšem byla historie pouhou mýtickou kulisou, která měla povětšinou ryze fantaskní náplně, vzniklo již zmiňované Tylovo dílo *Svatba na Sioně*¹³⁴. Na rozdíl od jiných literárních děl je toto dílo odlišné tím, že se děj neodehrává pouze na Roháčově hradu Sion, nýbrž také v nedaleké Kutné Hoře. Klíčovou zápletkou je únos synovce mincministra Janovského z Kutné Hory. Vedle světského motivu, zde můžeme spatřit i náboženský konflikt, jelikož rytíř Janovský je hrdý katolík. Na začátku novely jej Jan Roháč poráží v souboji a odvádí do zajetí.¹³⁵ Další zajímavostí Tylovy romantické inspirace je fakt, že se novela vůbec netýká doby, kdy byl Sion obléhán, ale je jen zasazena na pozadí husitských válek. Z hlediska historického je to čirá fantazie a autorův výmysl, který má za cíl podat pod vlivem německých černých románů dobový romantický obraz o životě vášnivého loupežného rytíře. Možná i díky tomu je Roháč Tylem vykreslen jako necitelný, žárlivý, krutý muž bez emočního jednání. Jeho zacházení s ostatními, kteří se postaví jeho víře, je velmi kruté. Roháčova postava plní všechny charakteristické rysy pro loupežného rytíře ovlivněného vlnou romantismu i z hlediska vnější charakteristiky, kde je vylíčen jako muž staršího až strašidelného zjevu. Díky jeho temné a mohutné postavě i jeho zašlému rytířskému temnému hábitu jej spodobňuje s půlnočním přízrakem.¹³⁶ I Sion samotný je vykreslený jako temný hrad v lesích, kde je slyšet štěkání psů a řinčení zbraní. Tyl se nebál jej popsat jako temné sídlo hradního pána, který zde vládne pevnou rukou. V kraji kolem hradu Sion Roháč společně se svou loupežnou skupinou ozbrojeně napadal poutníky, kradl zboží a

¹³² Pravděpodobně jde o Tylovu narážku na rozpornost jeho osobnosti. Jeho hodnocení Roháčovy osobnosti tedy není zcela pozitivní. Zároveň je v novele tato charakteristika využita jako soubor rytířských Roháčových vlastností dle slov husitského zbrojnoše Krvoje, vyjadřující jeho šlechtnost a poddajnost ve vosku a křemenu symbolizuje ryzost, pevnou ruku ve vedení a hněv, v který upadne každý, kdo se mu zprotiví.

¹³³ TYL 1858

¹³⁴ TYL 1858

¹³⁵ Tamtéž s. 17

¹³⁶ Tamtéž s. 14

odháněl stáda. Nedbal na jakékoliv upozornění od císařské a královské moci. Důležitým romantickým motivem je zde také neopřetovaná láska Roháče k Ludmile, která je však zamilovaná do rytíře Janovského. Roháč je tak napohled velmi silným a statečným mužem, ale v hloubi srdce jej ničí neopřetovaná láska. Vedle toho je také silně lásky nepřející, když se staví mezi Janovského a Ludmilu. V jedné chvíli mu vyhrožuje smrtí, pokud na ní ještě někdy pomyslí či pohlédne.¹³⁷ Vedle této ženské postavy je zde též postava Markyty, která je také ztělesněním romantického literárního prvku. Sama se toulá po temných kutnohorských lesích, odloučená od společnosti a snaží se starat o svého neexistujícího syna. Ludmila se za věznění jejího milého Roháčovi pomstí a svatbu s ním překazí lstí, když za sebe pošle nešťastnou Markytku, která se má za Roháče vdát. Díky pomoci od sluhy Vojtěcha, který konvertuje v Kutné Hoře ke katolictví, se dostane Janovský na svobodu a může být šťastný s Ludmilou. Roháč nic netuší a chce si Ludmilu vzít, proto se svatbou nečeká a nedbá na upozornění kněze Prostředka.¹³⁸ Při obřadu zjistí, že nevěsta je jiná než očekával a zuří. Na Sionu se tedy žádná svatba nekoná a tím novela končí. V pozdějších dobách poznali spisovatelé historické dílo Františka Palackého, a proto se pohled na husitství obrátil a hledělo se na něj jako na vrcholnou éru v českých dějinách. Do svých děl vkládali spisovatelé vlastenecké a romantické motivy, které se však neopíraly o historická fakta. V dílech o Roháčovi z Dubé, byly také oblíbené náměty milostného života jeho dcery, které ale nejsou opřeny o žádné historické prameny, protože není doloženo, že by Roháč měl potomky.¹³⁹

3.3 Věnceslav Lipovský - *Pan Roháč z Dubé*

Jedním z věrnějších děl je krátká literární práce Věnceslava Lipovského *Pan Roháč z Dubé*¹⁴⁰, a to zejména z důvodu povedeného a realistického vykreslení Roháčova neuvadajícího vzdoru vůči císaři. Děj je prostý, ale historicky vcelku zdařilý, a to především kvůli postavám, které v této historické epizodě skutečně účinkovaly. Úvod povídky je zachycen na Táboře, kde je kněz Bedřich ze Strážnice prudce slovně napaden za své vřelé sympatie k císařově osobě. Ostatní, kteří na Táboře vyčkávají a domlouvají nový horlivý postup proti císaři, jsou Bedřichem prudce upozorňováni na

¹³⁷ Tamtéž s. 54

¹³⁸ Kněz Martin Prostředek je reálná historická postava. Společně s Roháčem je to jedna z mála postav, která je historicky doložena a objevuje se v Tylově novele. Jinak se zpravidla opírá o fiktivní postavy.

¹³⁹ LUPÍNEK 1937, s. 42

¹⁴⁰ LIPOVSKÝ 1873

to, že jejich odpor je zcela marný. Císař disponuje tak silným vojskem, že poslední přívržence kalicha rozdrťí pod prvním návaem.¹⁴¹ V hádce a později vzniklé šarvátce, kdy je Bedřichovi vyhrožováno smrtí, uniká jen díky pomoci Roháče, který dokázal utišit rozvášněný dav, díky své důležitosti mezi husity. Bedřich sedá na koně a odjíždí předat zprávu Zikmundovi. Ve skrytu srdce však tají nenávist vůči svému zachránci, protože nemůže zapomenout, že právě on byl svědkem jeho ponížení a odpůrcem nedůstojného vyjednávání. Zpočátku potlačuje svou zášť, neboť byl zasnouben s Roháčovou dcerou Boženou v době, kdy nebylo mezi ním a Roháčem příkrých sporů. Roháč po této rozepři odchází z Tábora s hrstkou těch nejvěrnějších a přesouvá se na Sion, odkud se chce hrdě bránit císařskému vojsku. Sion je zde vykreslen jako ryze heroický hrad, ale vlastnostmi zcela nepřesný. Lipovský píše, že je opevněn dvojitými hradbami a valně zásobený potravou i střelivem.¹⁴² Což je z hlediska historického čirá autorova fantazie. Povídka je doplněna romantickými rysy a jsou zde vedeny i láskyplné dialogy. Důležitou roli zde hraje Božena, Roháčova dcera. Popisována svou krásou jako lesní víla s překrásnými vlasy a ladným ženským tělem. Její krásy si všimne polský rytíř Vyšek, který je pro svou statečnost a ctění slovanské tradice Roháčem milován jako jeho vlastní syn. Božena i Vyšek se do sebe zamilují. Roháč jejich vztahu velmi přeje, protože když se dozví, že v čele vojsk, která táhnou na Sion je ve vedení Bedřich ze Strážnice, prohlásí, že svou dceru zrádci nikdy nevydá. Bedřich Boženu při jedné z milostných scén uvidí s rytířem Vyškem a jeho žárlivost a touha po pomstě povstane ještě horlivěji.¹⁴³ Bedřich tedy spřádá lstivý plán, protože veškeré vojenské obléhání Sionu vždy skončilo neúspěchem. Vysílá tedy zbrojnoše Bílka, který pod maskou zrádce předvádí přichylnost k táborským myšlenkám a jako vojenský zběh se uchýlí v noci na hrad Sion. Zpočátku je Roháčem zcela přijat, jelikož v něm vidí bojeschopného mládence hájícího husitské ideály. Jeden z husitských obránců však jeho zradu prohlédne a Bílek je uvězněn v hladomorně, nacházející se ve skále pod hradem. Ještě před tím se však zamiluje do dcery hradního pána, Marušky, a ta jeho lásku silně opětuje. Když jej chce vysvobodit z hladomorny, vyslechne si jeho plán, kterým je od Bedřicha pověřen. Pod tíhou lásky dává znamení vojsku z hradeb a vpouští je do hradu zadní brankou. Sion je rázem pod nočním útokem oblehajícího vojska a šance na ubránění je téměř nulová. Hradní

¹⁴¹ Tamtéž s. 11

¹⁴² Tamtéž s. 22

¹⁴³ Tamtéž s. 48

správce pod tíhou strašného činu, vrhá svou dceru do plamene Sionu a řítí se za ní. Spolu s ním umírá v hladomorně i zbrojnoš Bílek, který byl usvědčený ze zrady.¹⁴⁴ Dílo je zajímavé tím, že v koncové části příběhu, kdy je Roháč odváděn na šibenici, dochází k závěrečné katarzi Ptáčka z Pirkštejna i Bedřicha ze Strážnice. Oba dva kleknou Roháči k nohám a prosí jej o milost. Roháč odpuštění spatřuje v lásce k vlasti, vyhnání cizinců ze země a ctění slovanských tradic.¹⁴⁵ Dozajista se tímto námětem poslání Roháčova života inspiroval Vladimír Borský ve svém filmu.¹⁴⁶ Lipovského dílo je také zajímavé tím, že jsou zde velice barvitě popsány láskyplné dialogy. Láska je také ústředním důvodem, proč se do Sionu dostávají cizí vojska a dochází k prohře obránců i Roháče samotného. Setkáváme se tedy s literárním námětem, kdy se Roháč stává obětí zrady či lstivého spiknutí, které ho staví do nekomfortní situace a musí hrdinsky čelit bezvýhodnému okamžiku. Lipovský se Roháče nebál vykreslit jako čestného, statečného a odhodlaného muže, který hájí husitské tradice a je dobrým velitelem poslední skupiny božích bojovníků. Právem ho také nazývá nástupcem a dědicem Žižkovým. Neváhal ho také zpodobnit jako přísného, leč odpouštějícího muže, kdy v samotném závěru promíjí zrádcům, kteří mají na svědomí jeho smrt.

3.4 Josef Václav Frič - *Roháč z Dubé*

Některá díla vynikala svou vlasteneckou tendencí a posilováním českých myšlenek na politickém poli. Přesným příkladem je krátká báseň J. V. Friče s názvem *Roháč z Dubé*¹⁴⁷ z roku 1861, kdy na začátku básně autor vzpomíná na nešťastné bitvy u Lipan a doby pozdější. Vykresluje lid, který se upírá jedině k Sionu, protože jeho nárek nikdo jiný neslyší. Sion nazývá poslední skálou pravdy a ptá se, zda jeho pevné sloupy odolají „vrahům“, kteří jej chtějí dobýt.¹⁴⁸ Právě sem hledí oči prostých lidí a věří, že odtud vzejde spása a pravda. Postupně ve verších oslovuje obránce Sionu a nabádá je k dobré mušce a statečnosti, aby je provázela po celou dobu krvavého souboje.¹⁴⁹ Po krvavém boji se Sion se bortí, jako poslední útočiště chudých¹⁵⁰ a společně s ním se rozplývají všechny naděje. Objevuje se zde i postava Čapka ze Sán, kterého autor velmi silně kritizuje za jeho zradu u Lipanských polí a za jeho zbabělý útěk. V básni však vystupuje

¹⁴⁴ LUPÍNEK 1937, s. 43

¹⁴⁵ LIPOVSKÝ 1873, s. 94 - 95

¹⁴⁶ Viz kapitola 6 - Český film *Jan Roháč z Dubé*.

¹⁴⁷ FRIČ 1861

¹⁴⁸ Tamtéž s 15

¹⁴⁹ Tamtéž s. 16

¹⁵⁰ Tamtéž s. 22

i jako přímý zrádce Roháčův, dokonce jej doprovází spoutaného do Prahy. Zajatý Roháč v Praze při hrůzném mučení nepromluví slova a umírá hrdinskou smrtí. Je to velmi prostá kompozice básně, ale vlastenecká pochodeň v podobě Jana Roháče v sobě nese nesmírnou sílu.¹⁵¹

3.5 *Latinská píseň o Roháčovi*

Velmi důležitým zdrojem historických informací se pro historiky stává tzv. *latinská píseň o Roháčovi*. Příběh o lidské odvaze a hájení pravdy, ale zároveň i částečného tajemného zásahu vyšších sil, kdy císař Zikmund přesně tři měsíce od popravu Jana Roháče, taktéž zemře. Celá tato událost se proměnila v symbolický příběh, a postupem času tak získala mýtický nádech.

Celý příběh byl známý mezi lidmi té doby, už jen kvůli Roháčově osobnosti. V pozdějších kronikách, jako je *Kronika česká*¹⁵² od Václava Hájka z Libočan, je Roháč sice popsán jako nezbedný loupežník a zemský škůdce, ale můžeme tedy alespoň předpokládat, že se na Jana Roháče postupem času nezapomnělo, i když byla připomínka jeho osobnosti negativního rázu.¹⁵³ Roháčův příběh inspiroval neznámého, ale nepochybně domácího autora, který o tomto hrdinství napsal latinskou veršovanou skladbu.¹⁵⁴

Skladba je známa pouze z latinského rukopisu uložené v Městské knihovně ve Frankfurtu nad Mohanem. Dochovala se však ve velmi torzovitém stavu. Ústřední postavou, která se zasloužila o jisté připomenutí a znovuzpracování této středověké skladby byl český historik Adolf Patera, který se zabýval studiem starších literárních textů, včetně divadelních her. Ten tuto píseň vydal jako skladbu, s obsahem 39 trojveršových strof. Pádny důvod, proč zvolil trojveršové strofy, byl takový, že jej vedla podoba původního záznamu, kterým se nechal inspirovat. Mnohem přesnější by však bylo rozčlenění do šestiveršových strof, které bylo z hlediska poetických textů té doby mnohem obvyklejší.¹⁵⁵ Záznam skladby z konce padesátých let 15. století Patera zrekonstruoval a na konci devadesátých let vydal upravenou verzi.¹⁵⁶ Ten se společně s Františkem Palackým domníval, že označení skladby jako písňe je zcela na místě.

¹⁵¹ LUPÍNEK 1937, s. 44

¹⁵² HÁJEK Z LIBOČAN 2016

¹⁵³ Tamtéž s. 952 - 953

¹⁵⁴ PRAŽÁK 1984, s. 193

¹⁵⁵ Tamtéž s. 194

¹⁵⁶ Tamtéž s. 193

Ostatně i Emil Pražák soudí, že by se mohlo jednat o písňovou formu skladby. V dochovaném rukopise je skladba nadepsána jako: *Historia de quodam raptore Bohemie Rohacz nomine* a v závěrečné poznámce je označena jako báseň. Autor Emil Pražák ve své studii o významu této latinské písně zmiňuje, že slova a písmena v závorkách jsou literárně zkomolena a podle domyšlení pak upravena.¹⁵⁷ Právě kvůli poměrně pozdnímu datu zápisu a mnoha chybám dochovaného znění, je tedy nutno počítat s tím, že literární text je výsledkem postupné, a ne vždy úplně přesné reprodukce, jak u starších literárních spisů bývá. Ať už se jedná o písemnou předlohu, ze které autor čerpal či slovesné znění, které se šířilo mezi lidmi v rámci lidové slovesnosti. Vše nasvědčuje tomu, že samostatná představa o originálu písně je velmi nedokonalá a vysoce domyšlena.

Emil Pražák si během svého bádání všiml latinských slov, která jsou zde zachycena v podobě *fallandum, fastandum, fastato,...* a kterou vydavatel pozměnil na *vallandum, vastandum, vastato,...* Z toho lze vyvozovat, že minulost této skladby a průběh jejího tradování, se dostal i na území Svaté říše římské a že tento záznam, díky kterému do jeho obsahu pronikla tato podoba slov, byl pravděpodobně pořízen dle diktátu.¹⁵⁸

Autorství je neprokazatelné. Můžeme pouze předpokládat, že autor pocházel z domácího prostředí a byl to nepochybně duchovní. Tímto tvrzením si můžeme být zcela jistí, protože ze skladby je cítit nesmírná vzdělanost a orientace mezi biblickými texty. Kdo jiný by mohl plnit tyto faktory než autor klerikálního označení. Samostatná práce a dovednost skládat zcela bezchybně latinské verše byla u kleriků, zvláště v pozdějším středověku zcela běžnou záležitostí, která patřila k jejich literárnímu vzdělání. Hlavně pokud se jednalo o verše, které byly námětově podobné náboženské tematice. Pozoruhodné a zároveň mnohem obtížnější bylo pochopitelně zpracovávání témat, zcela nekonvekčních, jako je samostatné téma o Roháčově případu.¹⁵⁹

Neznámý autor však pravděpodobně díky svému klerikálnímu statutu přebírá oficiální stanovisko k Roháčovu případu. To znamená, že straní králi a císaři Zikmundovi, a tudíž i on považuje Jana Roháče za zemského škůdce, který si svůj konec díky svému odboji a chování k císaři sám vybral a dokonce si jej i zasloužil. V závěru skladby dokonce napomíná Roháče, že se císaři nepoddal a díky tomu by mohl hodovat společně s pány a šlechtici, zatímco nyní visí s ostatními loupežníky na

¹⁵⁷ Tamtéž s. 193

¹⁵⁸ Tamtéž s. 194

¹⁵⁹ Tamtéž s. 195

šibenici. Emil Pražák však při důsledném rozboru této skladby zjistil, že autorův pohled na Roháčův konec, nemusel vyjadřovat jeho přímý názor na tuto kauzu. Dílo mohlo být docela dobře alegorií či jinotajem, jehož skutečným posláním byla kritika Zikmundova postupu.¹⁶⁰ Zajímavé je, že se autor zcela vědomě vyhýbá jakémukoliv uvedení do souvislosti se soudobým nebo minulým děním. Roháčovo chování je zcela bez pohnutek a emočního zabarvení, jakoby neexistovala žádná nedávná minulost spojená s dobýváním hradu Sion.¹⁶¹ Můžeme tedy předpokládat, že autor byl Čech, který byl s událostmi velmi dobře obeznámen. To je ovšem jen jedna z možných interpretací. To, že dílo vzniklo patrně v Čechách a v době, kdy Roháč zahynul, ještě zcela neznamena, že autor věděl vše perfektně. Mohlo to být také tak, že mohl cosi zaslechnout z vyprávění a dle toho pak velmi nepřesně zapsal, což by vysvětlovalo ty zkomolené tvary určitých slov. Roháčův případ byl společností znám, proto mu tedy autor nepřikládal větší váhu. Ze skladby je zcela patrné, že pozadím celého příběhu bylo Roháčovo přímé počáteční odmítnutí akceptovat Zikmunda za krále a začít s odbojem proti němu. Autor však svůj záměr logicky odůvodnil. Vytržení Roháčova případu z dobové souvislosti a jeho příklon na Zikmundovu stranu je zmíněn v úvodních verších skladby. Právě pro jednoznačné vyznění příběhu, autor pravděpodobně považoval za nutné Roháčův příběh zjednodušit. Jelikož se nadále počítalo s jeho rolí exempla, jako literárního útvaru, nesoucí v sobě hodnocení jednotlivých pohnutek, skutků a závěrečného ponaučení. Série výčitek, které zde zastupují otázky adresované nejen samotnému Roháči, ale i jeho spolubojovníkům, doplňují jakousi morální funkci. A do jisté míry kladou i ironické otázky od autora samotného, který se stavěl na opačnou stranu. Tyto otázky v sobě nesou obecnou platnost, jak je zcela pošetilé stavět se na odpor moci a vrchnosti a jak je zbytečný všeobecný Roháčův vzdor proti císaři.¹⁶² Autor básně zde využil přímého kontrastu z hlediska zvířecí hierarchie a klade si otázku, zdali je možné, aby se zajíc, jakožto Roháč, mohl vyrovnat lvu, zosobněného v císaři Zikmundovi.¹⁶³

Symbolickou paralelu vyjádřil autor také v latinském verši „Zoufalý nářek pronikající k nebesům“ -, *Vox in Rama audita est, ploratus et ululatus multus: Rachel plorans filios suos et noluit consolari, quia non sunt.*“ V Matoušově evangeliu je tímto

¹⁶⁰ ČORNEJ 2003, s. 359

¹⁶¹ PRAŽÁK 1984, s. 195

¹⁶² Tamtéž s. 196

¹⁶³ ČORNEJ 2003, s. 359

literárním obrazem symbolicky vykreslen pláč betlémských matek, které společně pláčou nad tragickým osudem jejich synů, což je zřejmý odkaz na Herodovo hromadné vraždění nevinů. Jistou paralelu bychom mohli najít s nářkem lidí, kteří litují a pláčou nad osudem hrdinných obránců Sionu, vydaných na mučení a smrti.¹⁶⁴ V tomto okamžiku jako by se autor odpojil od původního stranění králi Zikmundovi a dal průchod odlišnému názoru. Emil Pražák ve své studii zmiňuje zajímavý postřeh, zdali si byl autor vědom tohoto emocionálně založeného citátu. Nebyl to snad král Herodes, který nechal povraždit veškeré chlapce, kteří nenesli žádnou vinu?¹⁶⁵

Skladba s sebou přináší velký počet symbolů, které bychom hledali také ve starozákonních příbězích. Císař Zikmund je zde přirovnáván k Samsonovi. Právem se zdá, že označení císaře s biblickým silákem je zcela na místě. Vždyť ve středověkém světě a pravděpodobně i v aktuální době, byl Samson právě symbolem síly. Je tedy velice možné, že autor schválně nezatajil své osobní sympatie k císaři a záměrně jej tedy vykresluje nejen jako spravedlivého vítěze případu proti Roháčovi, ale také jako symbolické ztělesnění síly.¹⁶⁶ Ovšem vedle symbolu síly se můžeme také opřít o tento konkrétní biblický příběh, kdy je Samson, vzhledem ke své síle znázorněn i jako příklad slabosti k ženám, protože v příběhu podlehe ženské lsti a je Bohem zbaven nadpřirozené síly a nakonec zahyne pod ruinami chrámu, který sám povalí.¹⁶⁷

3.6 Dílo Aloise Jiráska

Milovník husitské tematiky Alois Jirásek, zhotovil několik literárních i dramatických děl úzce spjatých s husitským hnutím. Věrně v ní odrážel národní svědomitost, vlastenectví a soudržnost. Svou divadelní husitskou trilogii zakončil dramatem *Jan Roháč*¹⁶⁸. Předchozími dvěma díly byly divadelní hry mapující životy dvou husitských velikanů, Jana Husa a Jana Žižky. Již v dramatu *Jan Žižka*¹⁶⁹ je zmínka o Roháčovi, nikoliv však jako jedna z hlavních postav, nýbrž pouhá epizodní postava. Žižka o něm hovoří, jako o oddaném druhovi, který mu je věrným průvodcem i po jeho oslepnutí.¹⁷⁰

¹⁶⁴ Staří letopisové česští od roku 1378 do roku 1527, čili pokračování v kronikách Přibjka Pulkawy a Benesse z Hořovic, z rukopisů starých vydané, Praha 1829, s. 103 - 104.

¹⁶⁵ PRAŽÁK 1984, s. 200

¹⁶⁶ Tamtéž s. 200

¹⁶⁷ FOUILLOUX 1992, s. 201

¹⁶⁸ JIRÁSEK 1950

¹⁶⁹ JIRÁSEK 1961

¹⁷⁰ JIRÁSEK 1950, s. 142

Jirásek drama dokončil krátce před vypuknutím první světové války. V té době bylo drama zahráno pouze jednou a to 16. června 1914 v Berounském divadle. Během válečné situace ji rakouské úřady zakázaly hrát, pravděpodobně kvůli prosazování vlastenecké otázky.¹⁷¹ Po uklidnění válečné i polické situace mohla být hra uvedena do Národního divadla, stalo se tak 25. října 1918. Uvedení bylo de facto slavnostní premiérou. Toto drama bylo tedy jistou přehrou o prohlášení československé samostatnosti, které mělo být za tři dny vyhlášeno.¹⁷² Hra byla tedy v Národním divadle dále uváděna v prvních letech existence samostatného československého státu od roku 1918 do roku 1921 a to velmi jasně odráželo pocit národní hrdosti. S mimořádným ohlasem u obecnosti se divadelní drama setkala v únoru 1939, kdy se myšlenka hry projevila obzvlášť silně. V tuto dobu bylo posláním hry více než aktuální z hlediska prosazování vlastenecké otázky. Jedině pevně soudržný národ dokáže společnými silami přemoci tyрана. Symbolický boj Jana Roháče z Dubé a císaře Zikmunda, se stal bojem Čechů proti okupujícím Němcům. Publikum si v císařově postavě zásadně představovalo osobnost Adolfa Hitlera.¹⁷³

Drama bylo poté uvedeno až v roce 1949, kdy bylo za jediný rok zahráno pouze jednou. Inscenace neproběhla v budově Národního divadla, nýbrž v divadle 5. května. Jednalo se o pohostinské vystoupení pro delegáty IX. sjezdu KSČ.¹⁷⁴ Drama se po této inscenaci téměř 20 let nehrálo. Až v letech 1968-1969 bylo znovu hráno v Tylově divadle, dnešním Stavovském divadle.¹⁷⁵ V letech 1968-1969, můžeme předpokládat, že hra byla uváděna hlavně z nacionálních důvodů. Neboť roky 1968 a 1969 rozhodně nejsou náhodně vybrané letopočty k připomenutí české statečnosti a pozvednutí českého ducha v divácích.

Hlavní Roháčova role je bezesporu symbolem české statečnosti a oddanosti. Vedle toho je také Roháč vykreslen jako hrdina, který do poslední chvíle setrvává při starých husitských tradicích a nese v sobě odkaz svého přítele Jana Žižky. Jan Roháč zde vůbec není vykreslen jako osoba z vyšší panské vrstvy. V dialozích ve hře je jasně naznačena

¹⁷¹ ČORNEJ 1995, s. 16

¹⁷² JIRÁSEK 1950, s. 127

¹⁷³ ČORNEJ 1995, s. 16 - 17

¹⁷⁴ Jan Roháč (Realistické divadlo Praha) In: Národní divadlo <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Predstaveni.aspx&pr=111822&sz=0&fo=000&ju=0&abc=0&pn=356affcc-f301-3000-85ff-c11223344aaa>, vyhledáno 31. 1. 2019.

¹⁷⁵ Jan Roháč (Činohra) In: Národní divadlo <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Inscenace.aspx&ic=1821&pn=356affcc-f301-3000-85ff-c11223344aaa&sz=0&zz=OPR&fo=000>, vyhledáno 31. 1. 2019.

striktní rovnost lidu. Jasným příkladem je dialog vedlejších postav tábořských bojovníků Baby a Hrdinky s Annou, dcerou konšele Starého Města pražského Velvara. Na otázku, zdali je Roháč přítomen, Anna odpovídá „Ano, je. Pan Roháč z Dubé teď právě...“ A za toto společenské označení „pan“ je velmi ostře Babou opravena na „Bratr Roháč!“ Čili i v této době, kdy se zdá se, že veškeré husitské ideály uhasly, se stále vedle Roháče najdou věrní, kteří v sobě nesou husitský tradiční odkaz spravedlnosti, což je ale spíše sekundární poselství tohoto dialogu. Primárním sdělením však zůstává ctění, nařízení z husitského revolučního programu, čili odstranění společenských vazeb a rovnost chudých s bohatými.¹⁷⁶

Zejména konec hry je velmi emotivní a apeluje na diváka, aby v něm rozpoutal nenávisť k císaři Zikmundovi, patrně v duchu rétoriky českého národního hnutí druhé poloviny 19. a 20. století. Zikmund je opačným protipólem Roháčovy osobnosti. Ve hře vystupuje jako král tyran, který se snaží potlačit poslední zbytky odboje proti jeho osobě. Můžeme v něm spatřit zrádce vlastního národa a úhlavního nepřítele českého státu, který usiluje o přetržení jakýchkoliv českých tradic. Konec hry je paradoxně velmi optimistický, i přes dobytí hradu Sion a zajetí Roháče i posledních spolubojovníků je zde naznačen začátek nové éry. V posledním výstupu celé hry je veden dialog Šlika, císařského kancléře a císaře samotného. Celý rozhovor vyruší až hřmotný zvuk davu, který Roháče zdraví při jeho posledním průvodu na popravu. Zikmund neskřívá svou radost a svůj momentální stav doprovází slovy, že Roháč musí zemřít. Šlik mu však odpovídá, že se bojí, že přeci zůstane. S domněním, že jeho poslání a odkaz v lidu přetrvá. Poslední slova dramatu patří císaři Zikmundovi, kdy přistupuje k oknu a zlostně praví „Prokletý Roháč...!“ a poté co si všimne vzbouřeného lidu a prohlásí „Prokletí Roháči!“. Poté se zmítá v bolestném záchvatu, který předpovídá jeho brzký konec. Zdánlivý vítěz tohoto sporu přesto svůj boj prohrál.¹⁷⁷ Zároveň by mohl být císařův předčasný konec jistou analogií k oblíbenému tématu Božího soudu. Podobně jako u příběhu Jana Sladkého Koziny.¹⁷⁸

¹⁷⁶ JIRÁSEK 1950, s. 143

¹⁷⁷ Tamtéž s. 144

¹⁷⁸ Viz kapitola 1.12 – Roháčova věhlasná exekuce

4 Jan Roháč z Dubé v pojetí novodobých malířských umělců

4.1 Mikoláš Aleš a zobrazování Roháčovy osoby

Téměř neznámějším malířským vyobrazením Jana Roháče je bezesporu dílo českého malířského mistra Mikoláše Alše z roku 1906.¹⁷⁹ S Alšovým vyobrazováním, je nutno však zmínit, že na jeho obrazech se často objevuje chyba v podobě nevhodně vybraného erbu. Zde bych se rád tomuto chybnému vyobrazení věnoval hlouběji. Mikoláš Aleš jej zobrazil na koni, kde ho vykresluje jako husitského hejtmana, který je však už lehce ochromen stářím. Není znázorněn ryze vojensky, spíše jako přemýšlející starší muž. V ruce drží palcát, který byl jakýmsi velícím nástrojem - žezlem ve vojenské společnosti. Aleš přidává často ještě zmiňovaný erb, který umísťuje do dolní části obrazu. Ovšem tento erb nenáležel Roháčovi, jednalo se o erbovní znak, patřící rodu Berkovců z Dubé. V oficiálním Roháčově znaku byla ostrá – rohatá, zavinutá, bílá střela na červeném poli. Tento Alšův omyl však byl společností i historií zcela přijat a následně také ovlivnil novodobou beletristickou literaturu.¹⁸⁰ Jako je tomu například v knize Jaroslava Hlouška „*Jan Roháč z Dubé* z roku“ 1953.¹⁸¹

Na jiném obraze jej Mikoláš Aleš zpodobňuje bez koňského doprovodu, kresba je z roku 1896.¹⁸² Jedná se o obálku krátké knížky Františka Urbánka s názvem „*Jan Roháč z Dubé*“.¹⁸³ Na obálce knihy vystupuje postava s odvážným postojem. Aleš jej zde neváhal vyobrazit s hustým plnovousem, možná jej zpodobil tradičně, jako hejtmana Žižku. Na hlavě má husitský železný klobouk. Roháč je vyobrazen v plné zbroji s motivem kalichu na hrudi. V ruce taktéž třímá palcát, který je vymalován snad na všech jeho zpodobněních společně s mečem. Jedná se tak o stálou připomínku jeho vojenského životního poslání. Již tradičně je zde vymalován mylný erb - přesný důkaz Alšova omylu. Toto vymalování Roháče je zcela totožné jako namaloval Mikoláš Aleš na hrací karty s pražským a rakouským znakem, které byly vyráběny od poloviny 18. století v dřevorytecké dílně G. Schmidta v Teplicích. Vedle Roháče tam Aleš vymaloval přední představitele české historie, v čele s osobnostmi jako byl například Jan Ámos Komenský, Jan Žižka, Jan Lucemburský, Václav IV., Jiří z Poděbrad, Karel

¹⁷⁹ VONKA 1937, s. 8 - 9

¹⁸⁰ Viz kapitola 1.1 – Jan Roháč z rodu pánů z Dubé.

¹⁸¹ HLOUŠEK 1953

¹⁸² VONKA 1937, s. 12 - 13

¹⁸³ URBÁNEK 1947

Havlíček Borovský. V hracích kartách připomínal slovanskou tradici, také významná vítězství českých bitev a nehynoucí osobnosti Čech, kteří se proslavili v dějinách naší země.¹⁸⁴

Dalším, leč neméně slavným zobrazením Roháče, bylo sgrafito v Legerově ulici v Praze 2, dnes však již neexistující. Bylo významné svým způsobem zobrazení, ale také rokem zhotovení. Sgrafito bylo dokončeno roku 1894 a jednalo se tak o vůbec první zobrazení Roháče od Mikoláše Alše. Zobrazil jej jako muže středního věku s hustým knírem. V pravici již tradičně drží velitelský palcát a levou rukou se opírá o husitskou pavézu, kterou doplňují znaky ostrví a reliéf kalichu. Dále jej pak zdobí kukla, také s reliéfem kalichu. Na hlavě má železnou přilbici, vyzdobenou vlajícím chocholem. Již tradičně jeho válečné odění symbolizuje jeho vojenskou úlohu.¹⁸⁵

Malířská připomínka Jana Roháče je také v Plzni, v Nerudově ulici. Jedná se o sgrafito z roku 1898, které je velmi dobře kompozičně zpracováno. V popředí uprostřed je vyobrazen již zestárlý Jan Roháč. Působí dojmem přísného velitele, který za sebou vede svou vítěznou družinu, která se nachází v levé části sgrafita. Na pravé straně je v dálce zobrazen hořící a dobytý hrad.¹⁸⁶

4.2 Maroldovo panorama Bitvy u Lipan

Dalším významným obrazem, který však již nepatří do děl Mikoláše Alše, je *panorama Bitvy u Lipan* od českého malíře Lud'ka Marolda z roku 1898, nacházející se dnes v pražských Holešovicích, v areálu Výstaviště. Na panoramatu pracovalo více umělců, kteří byli Maroldovi nápomocní svou výtvarnou a scénickou tvorbou. Jednalo se o malíře Karla Raška, krajináře Václava Jansu, koloristu Theodora Hilšera, scénického výtvarníka Karla Štapfera a odborného malíře koní Ludvíka Vacátka.¹⁸⁷ Panorama zobrazuje poslední bitvu husitských válek, která se odehrála 30. května roku 1434 na lipanském vršku.¹⁸⁸ Mezi obcemi Lipany a Chotouní, nacházející se u Českého Brodu.¹⁸⁹ Toto fenomenální dílo zaujme diváka všemi možnými faktory. Výběrem barev, propracovaností postav, majestátnou kompozicí i mistrovským smyslem pro detail. Jen velmi těžko bychom hledali

¹⁸⁴ VOLAVKOVÁ 1975, s. 32

¹⁸⁵ VONKA 1937, s. 6 - 7

¹⁸⁶ Tamtéž s. 10 - 11

¹⁸⁷ BRABCOVÁ 1988, s. 69 - 72

¹⁸⁸ Tamtéž s. 66

¹⁸⁹ HORA 1991, s. 345

u nás, možná i ve světě podobný výjev, který by tak důkladně vykresloval vojenský motiv. Toto vymalování Roháčovy osoby je však tajemné a nejisté. Jan Roháč zde nevystupuje jako jedna z hlavních postav díla. V levé části kolosálního panoramatu se objevuje trojice postav, které znázorňují věrně zobrazeného Prokopa Holého, vojevůdce, který vedl do boje radikální křídlo husitů a Prokopa Malého – historicky známého Prokúpka. Oba dva v této finálové bitvě našli smrt. Jan Roháč zde pravděpodobně doplňuje tuto trojici, pohybuje se však spíše v ústraní. Možná i proto Luděk Marold zde využil šedé barvy k jistému zatajení jeho postavy. Náповědou se stává zobrazení standarty s Roháčovým erbem. Nemůžeme však jistě prohlásit, která z postav, vyskytující se u velící skupiny, je skutečný Roháč. Společně s těmito osobnostmi je na opačné straně vyobrazen také Jan Čapek ze Sán, který se svým vojskem opouští bojiště bez boje. Po generace se svádí vina za prohranou bitvu na hlavu Jana Čapka, který se při vojenském střetu zachoval zbaběle, dokonce se můžeme setkat i s možnou interpretací, že husitské vojsko zradil. Podle Petra Čorneje jsou to ovšem příliš silná tvrzení. On sám píše „že Jan Čapek ze Sán na bojiště skutečně přijel, a přestože neobětoval hrdinsky svůj život, zachoval se jako profesionální velitel.“¹⁹⁰

4.3 Alfons Mucha a Jan Roháč z Dubé

Dalším příkladem zobrazení Roháče, může být Muchova série nástěnných maleb v Obecním domě, pojmenovaná jako *Apoteóza Slovanů*, zdobící strop Primátorského sálu.¹⁹¹ Objevuje se tam devět maleb, ale pouze čtyři z nich spadají do husitské tematiky. Na každé malbě figuruje jedna významná postava různých fází husitského hnutí od jeho počátku až k jeho konci. Důvodem vyobrazení čtyř majestátných hrdinů bylo dozajista připomenutí českého tradičního vlastenectví lidské české svědomitosti, protože každá historická osobnost je zobrazena s příkladným přídavným jménem, které jej dostatečně symbolizuje. Jedná se o postavy, které se zapsaly do českých dějin díky svému statečnému postoji vůči zpravidla vždy silnějšímu „nepříteli“. Na první malbě se objevuje mistr Jan Hus, který symbolizuje boj za spravedlnost, jeho ladné gesto rukou, kterým si směřuje na srdce, ještě více zdůrazňuje jeho odhodlanost a smysl hájit pravdu. V pozadí figuruje něžná ženská postava, která drží zářící kalich. Pozoruhodný faktor je také doutnající plamen a jemné znázornění ohnivé barvy v dolní části obrazu, která předpovídá Husův rozsudek. Na druhé malbě je vyobrazena

¹⁹⁰ ČORNEJ 2000, s. 618

¹⁹¹ SVATOŠOVÁ 2002, s. 113

majestátná postava Jana Žižky z Trocnova. Hejtman je zde zobrazen jako ztělesnění bojovnosti. Velitelským atributem se mu stává bojové kladivo a meč. Častokrát je znázorňován spíše s palcátem, než s vojenským bojovým kladivem a proto je tento výběr zbraně nanejvýš zajímavý. I jeho roucho společně s vojenskou košilí či beranicí nasvědčuje odhodlanosti a bojeschopnosti. Mucha jej zobrazil bez symbolických vousů, se kterými se u Jana Žižky setkáváme v téměř každém uměleckohistorickém zdroji. Na třetí malbě se objevuje poslední husitský hejtman a vůdce radikálního křídla husitů, Jan Roháč z Dubé, který svým dominantním postojem s palcátem v ruce symbolizuje českou nepoddajnost. Symbol posledního vzdoru husitských válečníků proti císaři Zikmundovi. Roháčův osobitý a nepoddajný výraz napovídá jeho statečnosti a odvaze. Na rozdíl od Žižky je zobrazen již ve starších letech a obličej mu zdobí symbolický hustý knír. V pozadí je vymalován Roháčův erb v podobě bílé střely na bílém poli. U závěrečné malby se setkáváme s českým králem, který volně sympatizoval s husitským hnutím. Vyobrazení Jiřího z Poděbrad má za úkol symbolizovat českou samostatnost a státnost. Ikonografická úloha meče je naprosto zřejmá už od samého začátku jeho zobrazování.¹⁹²

¹⁹² SVATOŠOVÁ 2002, s. 113 - 114

5 Jan Roháč z Dubé v sochařském umění

5.1 Roháčův skalní reliéf u obce Chlístovice

Kolosálních skulptur tohoto hejtmana v podobě Žižkovy jezdecké sochy se pochopitelně společnost nikdy nedočkala. Možná je tomu tak díky jeho skromné veřejné známosti či nedostatečně znamenitým zapsáním do našich dějin. Nicméně po dlouhé odluce času se Roháčovi dostalo té cti a vytesali jeho podobizny do kamenné formy. Tou první, je kamenný reliéf pod hradem Sion, který je k vidění dodnes. Je vytesán do pevné skály, na západní straně hradu. Vidíme zde klasické ztvárnění husitského hejtmana. Jeho podobizna z profilu napovídá, že je v pozorovací póze. V pozadí reliéfu je vytesán štít s erbovním znakem rohaté střely, tedy už správného Roháčova znaku. Na reliéfu jsou také vytesány letopočty 1437, připomínající Roháčovu smrt a 1937, pravděpodobně tedy rok zhotovení reliéfu. Není tedy pochyb, že jej autor vytvořil k 500. výročí dobytí Sionu a Roháčově úmrtí. Roku 1938 se také konaly velké oslavy a pietní akce, nejen v Kutné Hoře, ale i na Sioně, kterých se zúčastnili vojáci místní posádky, legionáři, sokolové, skauti i místní obyvatelstvo.¹⁹³ Téhož roku vznikl spolek „*Výbor oslav Jana Roháče z Dubé*“, který jako první navrhl zřídit tomuto hejtmanovi na Sioně věrný památník. Hlavními autory myšlenky zřízení reliéfu byli starosta Chlístovic Antonín Michal a starosta Sokola Josef Strnad, oba dva pak za svou činnost skončili v nacistickém vězení.¹⁹⁴ Skalní reliéf u obce Chlístovice byl zhotoven profesorem Sochařsko-kamenické školy v Hořicích Janem Vávrou.¹⁹⁵ Na toto místo byl převezen tajně kolem roku 1940, symbolizoval tak vzdor a statečnost českého národa proti německé okupaci, což bylo v té době více než aktuální téma. Po převezení reliéfu místními obyvateli na začátku války, můžeme předpokládat, že reliéf byl zhotoven už před jeho převozem a místními obyvateli byl pak pouze uložen na toto tajné místo. Ne náhodou si dala jedna z odbojových skupin na Kutnohorsku za druhé světové války Roháčovo jméno.¹⁹⁶

¹⁹³ Obdobnou akcí se stala velká vzpomínková slavnost z roku 2007, uspořádaná společně s vojenskou rekonstrukcí dobývání hradu Sion. V rámci této oslavy pak byla v kulturním domě v Chlístovicích otevřena stálá expozice věnovaná postavě Jana Roháče z Dubé a hradu Sion.

¹⁹⁴ BARTOŠ 1997, s. 12

¹⁹⁵ Tamtéž s. 13

¹⁹⁶ JÁNSKÁ 1966, s. 65

5.2 Socha Jana Roháče od Aloise Sopra

Další znamenitou sochou a možná tou nejznámější je práce vynikajícího sochaře a člena SVÚ Mánes Aloise Sopra, který se zasloužil o Roháčovu věrnou podobiznu, kde jej celého ztvárnil v majestátném postoji. Socha je věrně vybavena atributy husitského hejtmana, jako je palcát, meč, beranice, kukla s reliéfem kalichu a škorně. Je pozoruhodné, že Roháč je téměř k nerozeznání od vojevůdce Jana Žižky. Jediným rozdílem zůstává konkrétní poznávací znamení a tím je páska přes oko. Tato socha až do roku 1966 stála u Staroměstské radnice, avšak její instalace na toto místo nebyla zcela vyhovující, protože byla umístěna nevhodně před zasklenou gotickou arkádou jednoho z domů na Staroměstském náměstí a toto prostranství nebylo pro takovou sochu ideálním prostředím. Krátce před rokem 1966 byla pro změnu na Karlově náměstí u Novoměstské radnice instalovaná socha Jana Želivského od Jaroslavy Lukešové.¹⁹⁷ Proč stála Roháčova socha před Staroměstskou radnicí, je lehce zodpověditelná otázka. Když byl Jan Roháč zajat po dobytí hradu Sion, byl poslední zbytek přeživších bojovníků odveden do Prahy. Zde byli všichni v čele s Roháčem na Staroměstské radnici velmi krutě mučeni. Někteří z jeho věrných druhů v mučírně našli smrt a exekuce se ani nedožili. A to je právě ten důvod, proč zde Roháčova socha stála, připomínala nám poslední zbytky života husitského hejtmana. Můžeme se také setkat s možnou interpretací, že socha tu stojí kvůli tomu, že právě zde byl Jan Roháč oběšen. Nyní už ale víme, že jde o mylnou interpretaci dějin, že se honosná exekuce posledních husitských rebelů společně s ním udála jinde. Socha zde stála až do jejího pozdějšího přesunutí na Bílou horu, do obory letohrádku Hvězda.¹⁹⁸ Ve filmu Vladimíra Borského *Jan Roháč z Dubé*¹⁹⁹, ztvárnil hlavní roli charismatický herec Otomar Korbelář. Tento herec se měl také stát předlohou pro Soprovu sochu a skutečně dnes můžeme vidět, že je zde jistá podobnost. Zejména pak v obličejových rysech či ve stavbě těla. Inspirací byl údajně charismatický a mužný zjev Otomara Korbeláře, který kromě svého „bojovného“ zjevu, ztvárnil Roháčovu roli tak věrně, že jej Alois Sopr vytesal dle jeho předlohy.²⁰⁰

¹⁹⁷ PROCHÁZKA 1982, s. 30 - 31

¹⁹⁸ Tamtéž s. 31

¹⁹⁹ Jan Roháč z Dubé [film], režie: Vladimír Borský. ČSR: Československá filmová společnost 1947.

²⁰⁰ TUNYS 2011, s. 237

5.3 Socha Jana Roháče v Tábořském vojenském policejním velitelství

Velmi zajímavou sochařskou prací je také skulptura Jana Roháče v kolébce husitských tradic ve městě Tábor, kde bedlivě střeží Velitelství Vojenské policie. Kdekoliv po naší zemi a hlavně v Tábořském městě, se setkáváme s vyobrazováním spíše postav Jana Žižky či Jana Husa, proto je Roháčova socha už svým námětem velmi ojedinělá a originální. Jedná se o teprve třetí sochu připomínající tohoto husitského hejtmana. Vedle sochy Aloise Sopra, reliéfu na hradu Sion a této sochy, už žádná jiná kamenná připomínka tohoto husitského hejtmana není. Přítomnost sochy jasně připomíná armádní tradici a českou vojenskou statečnost. Socha Jana Roháče na rozdíl od ostatních dvou zde není vyobrazena v plné vojenské zbroji. Roháč je zde vytesán v podobě muže středního věku, který je oblečen do prostého mužského šatu s dlouhým pláštěm. Na jeho hrudi, na srdeční straně je lehce vytesán reliéf kalichu. Meč za pasem však stále připomíná jeho vojenskou životní úlohu. Socha je zhotovena z pevného pískovcového materiálu. Byla vytvořena zcela neznámým autorem v 60. – 70. letech 20. století pro jeden z pražských vojenských útvarů v kasárnách ve Vršovicích, které dříve nesly název Jana Roháče z Dubé. Později byla v roce 2016 přesunuta sem do tábořského policejního velitelství.²⁰¹

²⁰¹ PYTELA – Ivan PYTELA: Slavnostní odhalení sochy Jana Roháče z Dubé. In: Velitelství Vojenské policie Tábor, <http://www.vptabor.army.cz/aktuality/slavnostni-odhaleni-sochy-jana-rohace-z-dube>, vyhledáno 2. 2. 2019.

6 Český film *Jan Roháč z Dubé*

6.1 Představení filmu

Osoba Jana Roháče z Dubé byla inspirací pro režiséra Vladimíra Borského k natočení stejnojmenného historického filmu. Předlohou mu bylo Jiráskovo drama *Jan Roháč*²⁰², jednalo se tedy o stejného autora, který posloužil svou literární předlohou i k Vávrově husitské trilogii.²⁰³ Tento snímek je výjimečný tím, že jde o vůbec první československý barevný celovečerní film, který se realizoval necelý rok po znárodnění filmu. Snímek byl natočený na barevný film Agfacolor, což byl v té době velmi drahý filmový materiál. Filmový námět je nanejvýš originální z důvodu výběru historického tématu, které spadá do první poloviny 15. století a soustředí se na husitský motiv. Byl natočen v roce 1947 a jeho natáčení trvalo pouhých šest týdnů. Již v březnu téhož roku měl premiéru, která se konala v Dubé na Českolipsku. O Roháčovu skutečnou Dubou se však vůbec nejednalo. Po krátké době se velkolepé premiéry dočkala i Praha. Slavnostního uvedení filmu v kinu Sevastopol se zúčastnil i prezident republiky Edvard Beneš a předseda vlády Klement Gottwald. Vedle kina Sevastopol se snímek také promítal v kinech Lucerna a Moskva.²⁰⁴ Můžeme se setkat s tvrzením, že tento film vytvořil volné pokračování Vávrovy legendární husitské trilogie. Z historického hlediska je to zcela logické díky chronologickým událostem. Avšak paradoxem zůstává fakt, že *Jan Roháč z Dubé*²⁰⁵ byl z těchto husitských filmů natočen nejdříve. Vlastně byl vůbec prvním filmem s husitskou tematikou. První díl Vávrovy trilogie *Jan Hus*²⁰⁶ byl natočen až roku 1954.²⁰⁷

Film byl promítán také na Festivalu československého filmu v Londýně, ale neměl zde kladný ohlas. Snímek zde nebyl představen dle originálního názvu *Jan Roháč z Dubé*²⁰⁸, nýbrž pod názvem *Bojovníci víry*. Svým posláním i námětem diváky neohromil. Může za to i fakt, že se diváci dostatečně neorientovali v této fázi dějin české země, a neznali tak dobře historický kontext filmu. Díky tomu se tento snímek

²⁰² JIRÁSEK 1950

²⁰³ Samotnou stejnojmennou filmovou adaptací vycházející čistě z Jiráskova díla byla ve Vávrově trilogii pouze „Proti Všem“.

²⁰⁴ ŠMÍDA 1980, s. 80

²⁰⁵ *Jan Roháč z Dubé* [film], režie: Vladimír Borský. ČSR: Československá filmová společnost 1947.

²⁰⁶ *Jan Hus* [film], Režie: Otakar Vávra. ČSR: Filmové studio Barrandov 1954.

²⁰⁷ Český hraný film 3. díl (1945-1960), s. 104

²⁰⁸ *Jan Roháč z Dubé* [film], režie: Vladimír Borský. ČSR: Československá filmová společnost 1947.

pro cizojazyčné obecenstvo stal obyčejným historickým dramatem. Doma jej však během uvedení a prvních roků promítání vidělo přes čtyři miliony diváků.²⁰⁹

6.2 Dobový kontext a komunistická propaganda

Husitská tematika silně ovlivnila komunisty, kteří z ní čerpali témata pro své politické manévry. Už od doby Františka Palackého přes období první republiky bylo na husitství nahlíženo jinak než z ryze historického hlediska. I poválečná situace v Čechách se silně podepsala na zidealizování husitství i husitských osobností. Lidé, kteří prožili hrůzy okupace a byli bezprostředně zasaženi válkou, začali vnímat cokoli spojeného s nacistickou okupací či protektorátním režimem jako něco, co je zcela neodpuštělné a co zasluhuje rázné odsouzení. Právě díky těmto radikálním náladám se společnost začala názorově posouvat do levého politického spektra. Situace využila Komunistická strana Československa, která v roce 1946 zvítězila v parlamentních volbách a tvrdě kráčela za absolutním dosažením politické moci ve státě, což se také stalo, a proto je také rok natočení filmu jistou předehrou komunistického převratu. Dá se říci, že období třetí republiky Roháčovu snímku velmi přálo díky silné politické agitaci.²¹⁰ Myšlenka husitství byla komunistickými řečníky a propagátory zneužita. Neustálé odvolávání se na husitské tradice zásadně umocňovalo slovník komunistickým pohlavárům. Sám Klement Gottwald se při návštěvě jihočeského Tábora zmínil o tom, že chce svou novou demokratickou republiku vybudovat jako nový moderní Tábor. Tábor 20. století.²¹¹ Paralela řečnictví mezi přítomností a minulostí 15. století je u komunistů zcela charakteristická a běžná. Komunistům však nešlo ani v nejmenším o hlubší poznávání husitské myšlenky. Šlo jim pouze o takový výklad, který by dostatečně posloužil jejich aktuálním politickým záměrům. Byl to cílený tah. Pokračovali pouze v tom, že bylo na husitství nahlíženo jako na sociální revoluci, která se snažila o nastolení bezprostřední společenské rovnosti.²¹² Jasným důkazem je začátek filmu, kdy si povšimneme silné politické aktualizace. V samotném prologu filmu k divákům promlouvá silným hlasem úvodní

²⁰⁹ TAUSSIG 2008, s. 53

²¹⁰ ČORNEJ 1995, s. 17

²¹¹ „Rudé Právo“, Praha, 27. 2. 1946, s. 1

²¹² ČORNEJ 1995, s. 17

vypravěč příběhu o silném bratrství chudých, kteří jsou vykořisťováni šlechtou a pány, idealisticky připomínající myšlenku komunismu.²¹³

V rámci tiskovin KSČ je třeba zmínit i *Filmové noviny* z roku 1947, kde autor Rudolf Patera ve filmových novinkách o snímku otevřeně tvrdí, že má natolik dobrou politickou kvalitu, že nás může s pýchou reprezentovat i v cizině. Jeho argument je takový, že film osloví zahraničí zejména tím, že je zde dodán silný důraz na demokratičnost a sociální úsilí lidu.²¹⁴ Nutno zdůraznit, že jde spíše o politický záměr tento snímek vychválit kvůli bludnému politickému poselství.

6.3 Filmová kritika

Film byl z politického hlediska přijat zcela kladně. Mnoho publicistických týdeníků psalo o tomto filmu jako o prvním barevném díle zestátněné československé kinematografie. V týdenících jako byly například *Rolnické listy* bylo psáno, že tento snímek naplní hrdostí a pýchou každého Čecha, který v počátečních scénách filmu spatří husitskou jízdu, složenou z vykořisťovaných sedláků a řemeslníků.²¹⁵ Stejně tak je tomu v recenzi v *Rudém právu* z roku 1947. Autor pochopitelně neskrývá svou politickou zaslepenost a chválí činy poslední hrstky věrných husitských bojovníků, kteří se postavili na odpor vůči císaři a vedle odporu samotnému císaři drtí i uherské hordy volně se pohybující v českém království. Apeluje tak na zahnání jiných národnostních skupin než českých. V tomto ohledu můžeme spatřovat ryzí filmový nacionalismus a šíření vlastenecké tendence. Důležitým faktorem je také odvaha a statečnost polských bratrů, které jsou ve filmu zastoupeni rytířem Vyškem Račinským. Ten symbolizuje jistou symbiózu mezi českou a polskou zemí. Autor také chválí znamenité scény, kde se objevuje dav lidu. Kameraman Jan Stallich za svou práci sklízel velké uznání. Záběry velkých davových scén jsou podle autora velkolepé, ať už jde o korunovací císaře Zikmunda, dobývání Sionu, která je podle něj nejvíce vydařenou scénou, a dále počátky revolučního hnutí na konci filmu. Všude je silná politická agitace společnosti v podobě prostého lidu, který je nositelem pravdy.²¹⁶ Je zřejmé, že téměř ve všech kritických pohledech byl film velmi dobře ohodnocen. Bylo tomu tak alespoň u publicistických

²¹³ Jan Roháč z Dubé [film], režie: Vladimír Borský. ČSR: Československá filmová společnost 1947, 0:02-0:03.

²¹⁴ PATERA 1947, s. 5

²¹⁵ „Rolnické ohlasy“, Praha, 13. 4. 1947

²¹⁶ Stejný princip jako u filmu Otakara Vávry *Jan Žižka*, kdy je práce s davem taktéž fenomenální. Například když se lid hromadně přemístí z kázání Jana Želivského před Novoměstskou radnici.

děl, která svou tvorbou podporovala KSČ. Film perfektně využil doby, ve které byl natočen. V závěru recenze je zmíněno, že zestátněný film je s to splnit všechna politická, kulturní a umělecká poslání, která po kinematografii divák žádá.²¹⁷

Jen z hlediska hereckého je tento film skromnější, protože herci představující historické postavy jej nezobrazují barvitě a jejich umění je tak všední a monotónní. Neplatí to však u hlavní role Otomara Korbeláře.²¹⁸

6.4 Role Otomara Korbeláře jako obraz ideálního husitského válečníka

Hlavní roli ztvárnil charismatický herec Otomar Korbelář, v té době již zkušený z předchozích filmových natáčení, a proto i u diváckého obecnstva nadmíru oblíbený. Nutno zdůraznit, že film by bez Korbelářovy hlavní role byl herecky velmi chudým. Společně s ním je také chválena postava kazatele Jana Rokycany, kterého filmově ztvárnil Ladislav Boháč.²¹⁹ Ostatní postavy svou roli hrají spíše divadelně než filmově. Korbelářovy počáteční role představovaly převážně milovnické charaktery zejména v 30. letech, později se od let 40. stále více prosazoval v rolích ryze mužských. Stanul v té době mezi hereckými esy, jako byla Adina Mandlová, Nataša Gollová či František Smolík.²²⁰ Těsně před začátkem točení měl angažmá v Divadle ABC, kde se díky sledu událostí pohádal s režisérem a dostal v divadle okamžitou výpověď. Díky tomu měl tedy spoustu času na natáčení a mohl se plně věnovat hlavní roli v nově natáčeném filmu.²²¹ Osobnost Jana Roháče ztvárnil přesně takovou, jakou jí popisuje František Palacký a Alois Jirásek. Husitský hejtman, který je svým přesvědčením zcela neústupný a neoblomný. Symbolizuje českého vlastence, který se jako jediný nesklonil před císařem Zikmundem, zatímco jiní šlechtici z řad panské jednoty se hojně přidávali na císařovu stranu. Po vzoru Žižky v husitské trilogii představuje velitele, který dokáže rozlišit co je dobré a co špatné a začleňuje nové lidi do svého společenství.²²² Jeho boj za svobodu a nezávislost národa od krále-cizáka je nadčasový, proto byl tento snímek svou symbolikou tak oblíbený. I díky stále ještě doznívající nenávisti proti německým okupantům bylo téma pro diváky aktuální. V přeneseném slova smyslu jde o odboj Roháče k Zikmundovi jako odboj Čechů vůči německé rozpínavosti. Osoba Roháče je

²¹⁷ „Rudé Právo“, Praha, 1. 4. 1947

²¹⁸ Tamtéž

²¹⁹ Český hraný film 3. díl (1945-1960), s. 106

²²⁰ FIKEJZ 2006, s. 635 - 638

²²¹ TUNYS 2011, s. 237

²²² ČINÁTL 2012, s. 307

v polipanském období živou motivací pro zbytky husitů, kteří hledají nového hejtmana pro jejich radikální názor. Emotivní scéna, která na diváka působí je setkání, kdy se Hynce Ptáček dostaví sám na Sion a snaží se svého strýce ještě dodatečně přesvědčit ke složení zbraní. Roháč se však ani tímto rodinným příslušníkem nenechá zastrašit a jeho pomoc chladně odmítne.²²³ Nadále tedy zůstane na Sionu a brání jej, i když sám ví, že jeho konec se nevyhnutelně blíží. Divákovi může připadat Roháčova smrt zbytečná. O několik okamžiků později však vnímá, že jeho smrt rozdmýchala oheň nové revoluce, kdy dochází k procitnutí starých známých, kteří přislíbili náklonnost císaři. K závěrečně katarzi dospěje i Diviš Bořek z Miletínka, vítěz bitvy u Lipan. Celkově snímek nevykresluje pozadí husitství jako náboženskou reformu, nýbrž spíše společenskou, a proto Roháč velmi silně poukazuje i na slovanskou tradici a spolupráci mezi národy. V samotném závěru, v pozadí pochodní lidu, promlouvá Roháč přímo k slovanským národům a nabádá je k vzájemné soudržnosti a lásce ke své zemi, protože jedině tam je podle něj budoucnost jedince.²²⁴

6.5 Poselství filmu

Snaha převést osobu Jana Roháče do filmového provedení měla svá opodstatnění. Aktuální poselství, které sebou snímek přinášel, se však o něco více podobal Jiráskovu dramatu z roku 1918 než za druhé republiky, ale ani toto sekundární poselství nezůstalo zapomenuto. Například představa jednotného a společného národu, který svou silou přemohl císařovu „říši zla“, je zcela nadčasovým tématem. Samozřejmě nás na prvním místě a právem napadá silný protiněmecký akcent, který film přináší.²²⁵ Je zde i výjimečně zobrazen princip důležitosti slovanské spolupráce. Jak již bylo zmíněno, v blízké skupině Jana Roháče je rytíř Vyšek Raczynski, který je historicky doloženou postavou. Dokonce samotného Roháče doprovázel i v den jeho exekuce na šibenici, kde také zemřel. Avšak při dnešním zhlédnutí tohoto filmu je nutno zdůraznit, jak moc silný patos je ze snímku cítit. Nicméně je nutno si uvědomit, že v té době byla situace velmi silně nakloněna silným emocím, a možná proto film diváky tak oslovil.²²⁶

²²³ Jan Roháč z Dubé [film], režie: Vladimír Borský. ČSR: Československá filmová společnost 1947, 0:49-0:51.

²²⁴ Tamtéž, 1:21-1:22

²²⁵ Nutno podotknout, že silný protiněmecký akcent a české vlastenectví se objevuje i v dalších filmových snímcích roku 1947. Vzorovým filmem je například *Uloupená hranice*, taktéž z roku 1947.

²²⁶ ČORNEJ 1995, s. 17

Nyní k otázce, proč se po válečné době netočilo o významných vítězstvích husitských vojsk, ale zmiňují se spíše ty tragické porážky? Odpověď se nabízí ve formě deformace filmu pomocí politicky ideologického záměru, který je potřeba vidět ihned v počátku, aby divák věděl, jaké filmové obrazy měli legitimizovat komunistickou vizi světa. Tvůrci filmu Jana Roháče si možná vzpomněli na slavnou premiéru Jiráskova dramatu, kterou bylo v Národním divadle oslaveno konec války a také první dny existence samostatného československého státu. Možná tuto euforii chtěli tímto způsobem připomenout i širší veřejnosti.²²⁷

6.6 Umělecká inspirace filmu

Film je silně ovlivněn populárními obrazy z národních dějin. Ihned na začátku filmu je zobrazena tragická porážka husitských vojsk u Lipan, kompozičně popisována jako jedna z nejhorších porážek v českých dějinách.²²⁸ Dále pak naprosto ahistorický obraz ženy, která se objevuje na bojišti a pláče nad osudem radikálních husitských vojsk. Jedná se o zcela konvenční zobrazování bitvy. Tento motiv bychom mohli najít v obraze Josefa Matyáše Trenkwalda „*Bitva u Lipan*“, kde se taktéž objevuje žena a pláče nad osudem poražených.²²⁹ Role žen je ovšem v celém filmu silně omezena. Nemůžeme se vyhnout srovnání s Vávrovou trilogií, kdy ženy zaujímají vedle léčitelských a starajících se osob i válečné úkoly. Jako je tomu v bitvě u Sudoměře ve filmu *Jan Žižka*²³⁰ či v bitvě na Vítkově ve snímku *Proti všem*²³¹. V bojích na Sionu si můžeme všimnout, že vojenská role ženy byla zcela vymazána a bojují zde pouze muži. Jedinou ženou z hlavních postav je Božena, Roháčova dcera, která se však neúčastní přímého boje a její role je čistě estetická.

Takovýchto uměleckých vyobrazení bychom našli ve filmu mnohem více, nepochybně se jedná o inspirace k přesnějšímu vykreslení historických scén. Ke konci filmu je natočen marný Roháčův boj na Sionu, kde vzdoruje obrovské přesile. Obdobný motiv je vykreslen na obraze od umělce Stanislava Hudečka „*Poslední zápas Jana Roháče z Dubé*“. Ohnivá kompozice obrazu naznačuje bojový motiv, kdy se Jan

²²⁷ ČINÁTL 2012, s. 313 - 314

²²⁸ Historickou paralelou bitvy u Lipan se stává Mnichovská dohoda, kdy se po vzoru velkých evropských mocností po podepsání dohody s nacistickým Německem, otáčí k české zemi i páni a šlechtici, kteří přistupují na Zikmundovu stranu. V přechodu – podepsání můžeme symbolicky spatřit zradu vůči české zemi.

²²⁹ ČINÁTL 2012, s. 311

²³⁰ Jan Žižka [film], Režie: Otakar Vávra. ČSR: Filmové studio Barrandov 1955.

²³¹ Proti všem [film], Režie: Otakar Vávra. ČSR: Filmové studio Barrandov 1956.

Roháč v čele malé skupiny husitských obránců snaží ze všech sil čelit obléhajícímu vojsku. Téměř totožný motiv je ve filmu znázorněn, jak husitský hejtman bojuje na hradbách s poslední hrstkou věrných spolubojovníků. Památnou scénou filmu je přivedení Roháče před císaře Zikmunda, kde Roháč v zápalu vzteku prohlašuje, že císaře nechce vidět, aby mu raději oči vypálili. I tímto motivem se nechal režisér Borský inspirovat od umělce Stanislava Hudečka v obraze *Roháč před císařem Zikmundem*. Obraz i scéna je zcela totožná. V obou dílech se Roháč dominantně otáčí k císaři zády a symbolizuje svou statečnost a nepodvolení do posledního dechu.²³²

6.7 Historicko-vojenské provedení filmu

Film byl podroben filmové kritice. Jednou z nejdůležitějších je ta vojensko-historická, obzvláště pak u filmů, které obsahují znamenité natočení bitevních scén. Z tohoto hlediska film zcela propadl. Již víme, že se samotným dobýváním hradu to bylo jinak, než jak je doloženo v písemných historických pramenech. Ve filmu je ale dobývání vykresleno právě podle těchto nepřesných pramenů jako dlouhé a dramatické. Navíc je tento útok na hrad naprosto nepřesný z hlediska vojenské taktiky 15. století. Tak např. obránci hradu Sion večer před útokem na hradě hlasitě hoduji, zpívají si písně a oddávají se veselí, v ranních hodinách je zcela nečekaně překvapí hromová rána, která je uvrhne do chaosu. Husitští obránci se rychle běží podívat na hradby a teprve tehdy si všimnou již připevněných tarasnic za krycími prkny, praků namířených na hradby hradu a samostřílů nabitých ohnivými střelami. Zní to teatrálně a velmi nevěrohodně, že by si husitská hlídka nepovšimla takového masivního vojenského ležení a zahájeného útoku, jehož příprava i zhotovení dozajista zabrala spoustu času.²³³ Je však také možné, že šlo o Borského cílený záměr, kdy se snažil poukázat na naprostý šok Roháčových lidí z dobývání hradu.

Další konkrétní historickou nepřesností je například neobvyklá nádoba při nabíjení tarasnic, která měřila množství střelného prachu. Na Sionském „nádvoří“ je také obrovské dělo, které se v té době ještě vůbec nevyužívalo. Také nevěrně vypadající samostřílky jsou samotným způsobem vojenským provedením nepřesné. Divák si musí pochopitelně všimnout i neadekvátně vybraných zbrojí pro obléhající vojsko. Rytíři jsou vybavení pouze brněním na hrudní části těla a přilbou. Celkový dojem vojáka pak působí nadměru divadelně. Téměř ironickou skutečností je také zbroj pana

²³² ČINÁTL 2012, s. 311 - 312

²³³ WÁGNER 1947

Ptáčka, velitele obléhajících vojsk. Svou zbrojí je téměř k nerozeznání od obyčejného pěšího vojáka. Je téměř nemožné, aby si Ptáček přes svou důležitost na císařském dvoře nemohl dovolit lepší zbroj a vypadal jako jeden z řady obyčejných pěších vojáků. U husitských vojsk se dalo počítat s nedostatečným vyzbrojením pěších jednotek, ale u katolických vojsk vedené nejvyšším hofmistrem Ptáčkem by nutnost plátové zbroje byla zcela na místě.²³⁴

Major Wágner ve své vojensko-historické recenzi na film velmi chválí snímky ze zahraničí jako je například film *Petr Veliký*²³⁵, dvoudílný ruský velkofilm z roku 1937 a 1938 a *Jindřich V.*²³⁶ z roku 1944 z Anglie, které jsou historicky velmi přesné. Zároveň si pokládá otázku, proč mohou v těchto zemích spolupracovat vědecké ústavy s filmovým štábem. Díky výpomoci od adekvátního odborného pracovníka z vojenského ústavu, kterého však režisér Borský neměl, by se mohl snímek Jana Roháče pyšnit svou přesnou historickou korekcí. Díky tomu samostatný film *Jan Roháč z Dubé* dosti ztrácí na kvalitě.²³⁷ Ve druhé z kritik, která se soustředí na film Jana Roháče, je přání, aby při příštím natáčení bylo poskytnuto mnohem více odborné péče z vojenského hlediska. Obyčejný telefonát do vojenského historického muzea by jistě postačil. Téměř ironické je zakončení celé kritiky, kdy se autor obrací k filmovému štábu s prosbou, ať jim hlavně neříkají, „že je to jedno, toto lid stejně nezná. Nikdo si ničeho ani nevšimne.“²³⁸

Nanejvýš kuriózní zajímavostí z natáčení je samostatné provedení hradu Sion, kde se na konci filmu odehrává závěrečný boj. Tyto bojové scény nejsou natočeny na žádném skutečném hradě, jedná se pouze o znamenitou kulisu, která byla zhotovena filmovými architekty za barrandovskými ateliéry. Ve filmu se přímých záběrů hradu nedočkáme, jedná se pouze o chvilkové pozadí doplňující scény. Nicméně je provedení hradu velmi kvalitní, zcela nezávisle na skutečné podobě Sionu. Jednalo se o velmi povedený model středověkého hradu. Bohumil Šmída, který byl vedoucím výroby, vzpomíná na kuriózní historku z natáčení ve svých pamětech. Vladimír Borský chtěl bitevní scény na Sionu natočit velmi realisticky, rozhodl se tedy, že dýmavnice a kouř k naznačení dobytí Sionu nestačí. Došel k závěru, že by bylo nejlepším řešením, aby Sion hořel doopravdy. Na kameře to pak vypadalo ještě věrněji a apel na

²³⁴ WÁGNER 1947

²³⁵ Petr Veliký I. a II. [film], Režie: Vladimír Petrov. SSSR: Lenfilm 1937 a 1938.

²³⁶ Henry V. [film], Režie: Laurence Olivier. Spojené království: Eagle – Lion Distributors Limited 1944.

²³⁷ WÁGNER 1947

²³⁸ Ještě k filmu Jan Roháč z Dubé... In: Naše vojsko, 1947.

diváka byl více dominantní. Bohumil Šmída, který bedlivě střežil ekonomickou únosnost filmu, se k tomuto rozhodnutí vyjádřil zcela negativně, kdy se režisérovi snažil vysvětlit, kolik financí kulisa stála a jak moc velká škoda by byla její spálení. Borský tedy využil producentovi nepřítomnosti, když poslední natáčecí den, kdy probíhalo točení bojů na hradbách, byl producent Šmída zavolán, že má na centrále akutní a neodkladný telefonát. Později se však ukázalo, že šlo jen o odlákání producentovi osoby, protože v telefonu se nikdo neozýval. Náhle k rozrušenému producentovi přispěchal stavěč kulis se slovy, že Sion hoří. Sotva co se Šmída vrátil na místo, kde Sion stál, viděl jen dohořené trosky kulisy. Zcela nepochybně šlo o cílený tah režiséra Borského.²³⁹

²³⁹ ŠMÍDA 1980, s. 81 - 82

Závěr

Jan Roháč z Dubé byl v českých dějinách postavou, která působila převážně epizodicky. Velkému soustředění zájmu se Roháč těšil, až v posledních letech svého života. Je nutno též podotknout, že k období jeho dětství a mladému věku, není dochováno mnoho historických záznamů, které by umožnily lépe situaci objasnit. Do širšího povědomí společnosti se dostává, až když otevřeně vypovídá své nepřátelství vůči císaři Zikmundovi. Do té doby působil v husitské hierarchii jako hejtman, vždy však zastíněn někým, kdo byl v té době mnohem více společensky známý a úspěšný, proto jeho jméno nenacházíme na předních místech zápisů ze sněmů či v popisech bitev, kterých se zúčastnil. Do smrti Jana Žižky vždy působil ve stínu tohoto husitského velikána. Po jeho smrti se sice do vedení vojska dostává, ale i tak svého předchůdce nezastínil, ani plnohodnotně nenahradil. Obrana Sionu a jeho věhlasná poprava přispěla k tomu, že došlo k jisté heroizaci Roháčovy osobnosti, která byla věrna tradičnímu chápání husitského programu.

Výzkum doktorky Evy Jánské vyvrátil veškerá předešlá tvrzení o výstavbě Sionu i jeho následném dobývání. Z hlediska závěru jejího výzkumu, je zde nespočet faktů, které zásadně odporují tradičnímu obrazu toho, že by se na Sionu po dlouhý čas urputně bojovalo. Nálezy obyčejných předmětů, tloušťka obranných zdí i celkový počet nalezených dělostřeleckých koulí skutečně podporují názor, že hrad Sion byl spíše skromnějším sídlem a rezidencí Jana Roháče, než ryze fortifikační stavbou připravenou k tomu, aby odolala dlouhému obléhání. Ostatně i dle slov několika historiků v čele s Petrem Čornejem je zřejmé, že Hynce Ptáček svou vojenskou akci spíše předstíral a jeho obléhání rozhodně netrvalo přes několik měsíců a nebylo tak drsné, jak je popisováno například v *Historia Bohemica*²⁴⁰ od Enease Silvia Piccolominiho.

Osoba Jana Roháče z Dubé je téměř ve všech literárních dílech vykreslena totožně, kromě Tylovy práce *Svatba na Sioně*²⁴¹, kde je Roháč vylíčen jako zrádný loupežný rytíř, převážně však díky vlně literárního romantismu a *latinské písni o Roháčovi*, kde je kvůli pravděpodobnému autorskému náboženskému přesvědčení taktéž vykreslen jako zemský škůdce. V díle V. Lipovského, J. V. Friče a A. Jiráka se Roháč stal symbolem české statečnosti a oddanosti národu. Zastával také roli bojovníka za boží pravdu, který po smrti svého přítele Jana Žižky hrdě kráčet v jeho vojenských

²⁴⁰ PICCOLOMINI 1998

²⁴¹ TYL 1858

i náboženských stopách. Vnímají ho jako osobu, která se pod nátlakem nesklonila před cizím králem po vzoru ostatních šlechticů a pánů, kteří jakoby zapomněli na své národní cítění. Do jisté míry je to však představa ryze ahistorická. Autoři využívali historická témata tak, že se stávala předmětem prosazování vlastních významů a zájmů, které odpovídaly době, ve které tvořili, nikoliv však době husitské revoluce. Umělečtí autoři díla soudobých historiků pravděpodobně znali, témata si však v hojně podobě přizpůsobovali tak, aby to vyhovovalo tvůrčím zájmům a požadavkům soudobého publika. Společnost se do hloubky nezajímala o historické studie, které by předkládaly objektivní dějinný obraz. Husitství poznávali prostřednictvím beletrie, výtvarného umění a velmi zjednodušeným pohledem soudobé publicistiky. Můžeme k tomu také připočítat politickou situaci v 19. století či ryze národní otázku z hlediska jazykově české společnosti. Husité se stávali vzorem pokrokových, národních a především sociálních snah. Díky tomu můžeme uvažovat o tom, že právě tato doba nejvíce přála stvoření husitského mýtu. Ten však měl s dějinnou realitou jen pramálo společného, stejně jako každý mýtus vytvořený na základě historického tématu.

Výtvarné znázornění Roháčovy osobnosti je symbolicky velmi podobné ostatním uměleckým dílům. Roháče zde spatřujeme v roli nesmiřitelného protivníka císaře Zikmunda. Symbolický souboj statečného jednotlivce, který se vzepřel zlému císaři. Společně s tím je Roháč zpravidla vyobrazen v roli husitského válečníka, hejtmana a velitele. Mikoláš Aleš jej vždy zobrazuje ve vojenském odění, společně se zbraněmi. Na znamenitém uměleckém díle Mikoláše Aleše lze však vytknout mylné zobrazování erbu, který se objevuje na všech jeho dílech. I přes tento omyl, který ovlivnil historickou beletrii a mate společnost do dnešních dnů je však nutno zdůraznit, že Mikoláš Aleš je ze všech autorů, kteří Roháče zahrnuli do svých obrazů, tím nejproduktivnějším. Nicméně ani dílo malíře Alfonse Muchy nezůstalo opomenuto a i on jej zobrazil ve vojenském postoji a válečném odění, protože v něm viděl roli statečného husitského válečníka.

Sochařské práce Jana Roháče nám připomínají především jeho vojenský odkaz v českých dějinách. Skulptury jsou vytvořeny tak, aby vypovídali o Roháči jako o statečném bojovníkovi, který je zpravidla znázorněn v majestátné plné zbroji. Výjimkou je socha v Tábořském velitelství, kde je Roháč zobrazen skromně v prostém šatu, doplněný dlouhým pláštěm. Ovšem u všech soch se setkáváme minimálně s jedním vojenským atributem, který by připomínal jeho vojenskou úlohu.

Filmový snímek *Jan Roháč z Dubé*²⁴² mapuje odbojná léta posledního husitského hejtmana. Toto dílo od režiséra Vladimíra Borského z roku 1947 je vesměs historicky nekorektní připomínkou Roháčovy osoby a finální etapy jeho života. Nutno konstatovat, že jde spíše o uměleckou licenci, která je založená na tehdejší propagandě a vidění husitství. Z hlediska vojensko-historické kritiky, se ve filmu našel nespočet historických chyb, který celkový dojem filmu kazí a deformuje, a právě v tomto ohledu je tedy velmi nedostačující. Když opomeneme fakt, že se jedná o první barevný film zestátněně československé kinematografie, jde spíše o komunistickou propagandu, která se zejména opírá o vizi husitství jako sociálního hnutí a šíří nacionální cítění skrze filmové plátno. Připomínka Roháče je však velmi podobná jako u předešlých uměleckých děl. Film opěvuje Roháčovu statečnost a nepoddajnost vůči cizímu národu a císaři samotnému. Kromě těchto dvou symbolických a šlechtných vlastností, se film soustředí i na náležitou důležitost propojení slovanské vzájemnosti, zejména pak lze mluvit o česko-polském národním sblížení. Role císaře Zikmunda po celé generace věrně posloužila jako symbolická postava krále tyrana. Císař je vykreslen jako vzor úlisného, prohnaného a zlého panovníka. Stejně jako v Jiráskově dramatu *Jan Roháč*²⁴³, i zde spatřovali diváci v císařově osobě roli Adolfa Hitlera, který utlačuje český národ. Doba, ve které byl film poprvé promítán, vysoce napomohla tomu, aby byl vnímán jiným způsobem než čistě historický. Živé vzpomínky na právě ukončenou okupaci a konec druhé světové války přesvědčily diváky k tomu, aby film prožívali naopak tím politickým a národnostním způsobem.

Zobrazení postavy Jana Roháče se v odborné i umělecké literatuře i výtvarných i dramatických dílech po staletí měnilo. Původní obraz, kdy byl Roháč vnímán jako loupeživý rytíř bez morálních zásad, se v průběhu let převrátil do podoby šlechtného, ctihodného a urozeného muže, který hájil českou věc a národ se zbraní v ruce. Jan Roháč se stal symbolem české statečnosti, vzdoru proti silnějšímu nepříteli, nepoddajnosti a bojovnosti. Jeho život je spjat s mýtem, který ho provází do dnešních dob.

²⁴² Jan Roháč z Dubé [film], režie: Vladimír Borský. ČSR: Československá filmová společnost 1947.

²⁴³ JIRÁSEK 1950

Seznam použité bibliografie

- BARTOŠ 1997 – Martin Bartoš: Památky Kutnohorska. Kutná Hora 1997
- BECKOVSKÝ 1880 – Jan František BECKOVSKÝ: Poselkyně starých příběhův českých 1. díl. Praha 1880
- BRABCOVÁ 1988 – Jana BRABCOVÁ: Luděk Marold. Praha 1988
- ČECHURA 2010 – Jaroslav ČECHURA: České země v letech 1437-1526 I. díl. Praha 2010
- Český hraný film 3. díl (1945-1960). Praha 2001
- ČINÁTL 2012 – Kamil ČINÁTL: Filmová paměť stalinismu. In: Film a dějiny 3, Politická kamera – film a stalinismus, Praha 2012
- ČORNEJ 1995 – Petr ČORNEJ: Husitská tematika v českém filmu (1953-1968). In: Illuminace 3 – časopis pro teorii, historii a estetiku filmu, 1995
- ČORNEJ 2000 – Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české svazek V. (1402-1437). Praha a Litomyšl 2000
- ČORNEJ 2003 - Petr Čornej: Tajemství českých kronik. Praha a Litomyšl 2003
- ČORNEJ ZILYNSKIJ 1987, Petr ČORNEJ, Bohdan ZILYNSKIJ: Pražský sborník historický XX. Díl. Praha 1987
- ČORNEJ, BĚLINA 1993 – Petr ČORNEJ, Petr Bělina: Slavné bitvy naší historie. Praha 1993
- EMLER 1872 – Josef EMLER: Pozůstatky desk zemských království Českého r. 1541 pohořelých. Praha 1872
- FIKEJZ 2006 – Miloš FIKEJZ: Český film – herci a herečky 1. díl. Praha 2006
- FOUILLOUX 1992 – Danielle FOUILLOUX: Slovník biblické kultury. Praha 1992
- FRIČ 1861 – Josef Václav FRIČ: Výbor básní. Geneva 1861
- HÁJEK Z LIBOČAN 2016 – Václav HÁJEK Z LIBOČAN: Kronika česká. Praha 2016
- HLAVÁČEK 1981 – Ivan HLAVÁČEK: Ze zpráv a kronik doby husitské. Praha 1981
- HLOUŠEK 1953 – Jaroslav HLOUŠEK: Jan Roháč z Dubé. Praha 1953
- HORA 1991 – Petr HORA: Toulky českou minulostí 2. díl. Praha 1991
- JIRÁSEK 1950 – Alois JIRÁSEK: Jan Roháč. Praha 1950
- JIRÁSEK 1961 – Alois JIRÁSEK: Jan Žižka. Praha 1961

JUROK 2006 – Jiří Jurok: Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce. České Budějovice 2006

JUŘÍK 2014 – Pavel JUŘÍK: Encyklopedie šlechtických rodů. Praha 2014

KALOUSEK 1895 – Josef KALOUSEK (ed.): Dodavek ke sbírce dopisů Rosenberského 1411 – 1526. In: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích díl XIV., Praha 1895

LIPOVSKÝ 1873 – Věnceslav LIPOVSKÝ: Pan Roháč z Dubé. Tábor 1873

LUPÍNEK 1937 – František LUPÍNEK: Jan Roháč z Dubé a hnutí husitské. Kutná hora 1937

MAREŠ 1878 – František MAREŠ: Popravčí kniha pánův z Rožmberka. Praha 1878
národu českého III. díl. Praha 1968

PALACKÝ 1968 – František PALACKÝ: Živá díla minulosti – Dějiny národu českého III. díl. Praha 1968

PICCOLOMINI 1998 – Enea Silvio PICCOLOMINI: Enea Silvio Historia Bohemica. Praha 1998

PROCHÁZKA 1982 – Václav PROCHÁZKA: Alois Sopr. Plzeň 1982

RAK 1994 – Jiří Rak: Bývali Čechové. Jinočany 1994

SEDLÁČEK 1997 – August SEDLÁČEK: Hrady, zámky a tvrze Království českého 12. díl. Praha 1997

Stařj letopisowé česstí od roku 1378 do roku 1527, čili pokračowánj w kronikách Přibjka Pulkawy a Benesse z Hořowic, z rukopisů starých wydané. Praha 1829

SVATOŠOVÁ 2002, Hana SVATOŠOVÁ: Město a jeho dům. Praha 2002

ŠIMEK 1937 – František ŠIMEK: Staré letopisy české z vřatislavského rukopisu novočeským pravopisem, Praha 1937

ŠMAHEL 1996 – František ŠMAHEL: Husitská revoluce 3. díl. Praha 1996

ŠMAHEL 2001 – František ŠMAHEL: Husitské Čechy. Praha 2001

ŠMÍDA 1980 – Bohumil ŠMÍDA: Jeden život s filmem. Praha 1980

TOMEK 2014 – Václav Vladivoj TOMĚK: Jan Žižka z Trocnova. Praha 2014

TSCHORN 1926 – Rudolf TSCHORN: Boží bojovníci. Praha 1926

TUNYS 2011 – Ladislav TUNYS: Otomar Korbelář. Praha 2011

TYL 1858 – Josef Kajetán TYL: Drobnější povídky historické 3. díl. Praha 1858

URBÁNEK 1947 – František URBÁNEK: Jan Roháč z Dubé. Praha 1947

URBÁNEK 1957 – Rudolf URBÁNEK: Z husitského věku. Praha 1957

VOLAVKOVÁ 1975 – Hana VOLAVKOVÁ: Mikoláš Aleš, kresby a návrhy. Praha 1975

VONKA 1937 – Rudolf Jordán VONKA: Jan Roháč na Sioně. Tábor 1937

Z BŘEZOVÉ 1979 – Vavřinec Z BŘEZOVÉ: Husitská kronika. Praha 1979

Z DRAHONIC 1981 – Bartošek Z DRAHONIC: Kronika (přeložila prof. dr. Eva Kamínková, CSc.). In: Ze zpráv a kronik doby husitské, Praha 1981

Seznam elektronických zdrojů

Jan Roháč (Činohra) In: Národní divadlo <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Inscenace.aspx&ic=1821&pn=356affcc-f301-3000-85ff-c11223344aaa&sz=0&zz=OPR&fo=000>, vyhledáno 31. 1. 2019.

Jan Roháč (Realistické divadlo Praha) In: Národní divadlo <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Predstaveni.aspx&pr=111822&sz=0&fo=000&ju=0&abc=0&pn=356affcc-f301-3000-85ff-c11223344aaa> , vyhledáno 31. 1. 2019.

PYTELA – Ivan PYTELA: Slavnostní odhalení sochy Jana Roháče z Dubé. In: Velitelství Vojenské policie Tábor, <http://www.vptabor.army.cz/aktuality/slavnostni-odhaleni-sochy-jana-rohace-z-dube>, vyhledáno 2. 2. 2019.

KOSCELNÍK, KYPTA, SAVKOVÁ – Petr KOSCELNÍK, Jan KYPTA, Jarmila SAVKOVÁ: Dobývání hradu Siónu roku 1437. Povrchový průzkum palebných postavení obléhatelů. In: Archeologické rozhledy LXV – 2013, http://www.arup.cas.cz/wp-content/uploads/2010/11/AR3_LXV2013_pp449-660.pdf?fbclid=IwAR1moOaGsYbQU_GNm8v1dkFDDI3AujBI9ImoHBVS3TIC740ez-rqjWQXyTY, vyhledáno 3. 5. 2019.

Seznam článků v periodikách

ČORNEJ 1995 – Petr ČORNEJ: Husitská tematika v českém filmu (1953-1968). In: Iluminace 3 – časopis pro teorii, historii a estetiku filmu, 1995.

JÁNSKÁ 1966 – Eva JÁNSKÁ: O výzkumu hradu Sióna. In: Muzejní a vlastivědná práce roč. IV., č. 2, 1966.

PRAŽÁK 1984 – Emil PRAŽÁK: Otázka významu v latinské písni o Roháčovi.

In: Časopis česká literatura roč. 32, č. 3, 1984.

PATERA 1947 – Rudolf PATERA: Film Jana Roháče z Dubé. In: Filmové noviny 1 (č. 14), Praha 1947.

„Rudé Právo“, Praha, 1. 4. 1947

„Rudé Právo“, Praha, 27. 2. 1946

TAUSSIG 2008 – Pavel TAUSSIG: Jan Roháč z Dubé. In: Instinkt č. 32, Praha 2008

WÁGNER 1947 – Mjr. WÁGNER: Jan Roháč z Dubé. In: Naše vojsko, Praha 1947

Ještě k filmu Jan Roháč z Dubé... In: Naše vojsko, 1947

Seznam filmů

Jan Roháč z Dubé [film], Režie: Vladimír Borský. ČSR: Československá filmová společnost 1947.

Jan Hus [film], Režie: Otakar Vávra. ČSR: Filmové studio Barrandov 1954.

Jan Žižka [film], Režie: Otakar Vávra. ČSR: Filmové studio Barrandov 1955.

Proti všem [film], Režie: Otakar Vávra. ČSR: Filmové studio Barrandov 1956.

Henry V. [film], Režie: *Laurence Olivier*. Spojené království: *Eagle – Lion Distributors Limited* 1944.

Petr Veliký I. a II. [film], Režie: *Vladimir Petrov*. SSSR: *Lenfilm* 1937 a 1938.